

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 13 stycznia 2023 r.

Poz. 371

Podpisany przez:

Karina Ewa Wisniewska

Data: 13.01.2023 13:42:34

UCHWAŁA NR XLIII/392/2022 RADY GMINY RYCZYWÓŁ

z dnia 28 grudnia 2022 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Ryczywół na lata 2023--2026.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r., poz. 559 ze zm.), oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r., poz. 840), Rada Gminy w Ryczywole uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Ryczywół na lata 2023-2026, w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Ryczywół.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący Rady
(-) Łukasz Krzyśko

Załącznik do uchwały Nr XLIII/392/2022
Rady Gminy Ryczywół
z dnia 28 grudnia 2022 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD
ZABYTKAMI NA LATA 2023-2026
DLA GMINY RYCZYWÓŁ**

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ	18
4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW	19
5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	23
5.1. Uwarunkowania na poziomie krajowym	23
5.2. Uwarunkowania na poziomie wojewódzkim	29
5.3. Uwarunkowania na poziomie powiatowym	33
5.4. Uwarunkowania na poziomie gminnym	34
6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY	49
6.1. Charakterystyka gminy	49
6.2. Rys historyczny gminy	50
6.3. Zabytki nieruchome	51
6.4. Zabytki ruchome	64
6.5. Zabytki archeologiczne	64
6.6. Krajobraz kulturowy	68
6.7. Zasoby muzealne	69
6.8. Dziedzictwo niematerialne	69
7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT	70
8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	72
9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	76
10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	77
11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	78
12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	79

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY RYCZYWÓŁ

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Ryczywół na lata 2023 – 2026” jest ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;

- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022, poz. 840)

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo

minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;

- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego i powiatowego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r. poz. 559 t.j. ze zm.).

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2022 r. poz. 503, 1846).

Na mocy ustawy w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt 4),
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt 3),
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt 6).

Wymagania w zakresie ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt 2, ust. 2, pkt 2).

Projekt zarówno planu miejscowego, jak i planu województwa wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 51. ust. 1. wskazuje, że sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego decyzje wydają w odniesieniu do:

- 1) inwestycji celu publicznego oznaczeniu krajowym i wojewódzkim - wójt, burmistrz albo prezydent miasta w uzgodnieniu z marszałkiem województwa;
- 2) inwestycji celu publicznego oznaczeniu powiatowym i gminnym - wójt, burmistrz albo prezydent miasta;
- 3) inwestycji celu publicznego na terenach zamkniętych - wojewoda.

Zgodnie z art. 53 ust. 2 pkt. 2 powyższe decyzje wydaje się po uzgodnieniu z: wojewódzkim konserwatorem zabytków - w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Art. 64. ust. 1. wskazuje, że przepisy art. 51 ust. 3, art. 52, art. 53 ust. 3-5a i 5d, art. 54, art. 55 i art. 56 (wszystkie związane z zasadami lokalizacji inwestycji celu publicznego) stosuje się odpowiednio do decyzji o warunkach zabudowy.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2021 r. poz. 2351, z 2022 r. poz. 88).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2. , ust 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstąpienie od obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust. 3, pkt 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii – w przypadku budowy lub rozbiórki gazociągu przesyłowego, linii przesyłowej elektroenergetycznej albo rurociągu dalekosiężnego ropy naftowej lub produktów naftowych, a także gazociągu, linii

elektroenergetycznej albo rurociągu ropy naftowej lub produktów naftowych dochodzących do granicy Rzeczypospolitej Polskiej.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39, ust. 1).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 29 ust. 7 stwierdza, że roboty budowlane, o których mowa w ust. 1-4, wykonywane:

- 1) przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków – wymagają decyzji o pozwoleniu na budowę,
- 2) na obszarze wpisanym do rejestru zabytków – wymagają dokonania zgłoszenia

– przy czym do wniosku o decyzję o pozwoleniu na budowę oraz zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. z 2015 r. poz. 774, 1668).

Zgodnie z zapisami art. 7 tej ustawy wprowadzone zostaje pojęcie audytu krajobrazowego. Identyfikuje on krajobrazy występujące na całym obszarze województwa, określa ich cechy charakterystyczne oraz dokonuje oceny ich wartości (także pod kątem walorów zabytkowych i krajobrazu kulturowego).

Art. 8 ustawy wskazuje zmiany w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2022 r. poz. 1327, 1265, 1812).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2021 r. poz. 1973, 2127, 2269, z 2022 r. poz. 1079, 1260, 1504, 1576, 1747).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2022 r. poz. 916, 1726).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust. 1, pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16, ust. 1, park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego, jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Art. 83a wskazuje, że zezwolenie na usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

Zasady naliczania opłat za usunięcie drzew i krzewów przedstawiono w art. 84-87 ustawy i zgodnie z art. 84 ust. 8 decyzję w tych sprawach podejmuje właściwy organ do wydania zezwolenia (w tym także konserwator zabytków).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2021 r. poz. 1899, Dz.U. z 2022 r. poz. 1846).

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Art. 13 ust. 5 stwierdza, że sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę

bonifikatę. Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust. 4).

Zgodnie z art. 96 ust. 1. podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział, z uwzględnieniem ust. 1a, stwierdzającego, że odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa w ust. 1, wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2022 r. poz. 1452, 1512).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r. poz. 194).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 r., poz. 385),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 z późn. zm., Dz. U. z 2022 r., poz. 1700),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r., poz. 164),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 26 maja 2011 (t.j. Dz. U. z 2021 poz. 56) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów;
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2019 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 81);
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2019 poz. 1470);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 21 maja 2018 r. w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać ochrona przechowywanego i przewożonego zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2018 poz. 1134),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 grudnia 2017 r. w sprawie ksiąg ewidencyjnych prowadzonych przez

podmioty gospodarcze wyspecjalizowane w zakresie obrotu zabytkami na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2017 poz. 2249);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 lipca 2017 r. w sprawie sposobu ustalania wysokości i rozliczania dotacji celowej na wyposażenie w zabezpieczenia techniczne pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 poz. 1384);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 poz. 928);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. z 2015 poz. 1275);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 poz. 110);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 nr 89 poz. 510);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 nr 212 poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 nr 124 poz. 1304 ze zm.);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 nr 75 poz. 706);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 nr 71 poz. 650);

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 nr 30 poz. 259).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- o krajobrazami kulturowymi,
- o układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- o dziełami architektury i budownictwa,
- o dziełami budownictwa obronnego,
- o obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- o cmentarzami,
- o parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- o miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- o dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- o kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- o numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami

i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2018 r. poz. 574)
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6 ust. 2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana

przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
- 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pasteli, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków

wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

- 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
- 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
- 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1-12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro

– na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci

najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2018 w całym kraju było 91 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzjach o warunkach zabudowy.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. w przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków

zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022, opublikowany w Dzienniku Urzędowym RP 11 września 2019 (poz. 808) został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 to Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu 2014-2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw. Cel główny dzieli się na trzy cele szczegółowe, zawierające kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania

dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami

2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym
3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach
4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich
2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich
3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego
4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami
2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Kierunek działania 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych

w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury

dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych

w sferze ochrony zabytków;

- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet 1 tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO NA LATA 2021-2024

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2021-2024, przyjęty został uchwałą nr XXXVII/714/21 przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego dnia 20 grudnia 2021 r. Program ten jest aktualizacją i kontynuacją Programu opieki nad zabytkami dla województwa wielkopolskiego, opracowanego na lata 2017- 2020.

Program, zawiera szereg informacji, których źródłem jest Raport o stanie zabytków na terenie województwa wielkopolskiego oraz precyzuje założenia ochrony zabytków. Podobnie jak w poprzednich perspektywach podstawowym zadaniem programu jest stymulowanie wszelkich działań na rzecz opieki nad zabytkami. W dokumencie, omówione zostały zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne województwa wielkopolskiego. Szeroko opisane zostały zabytki będące pod administracją wojewódzką. Nie ma wśród nich zabytków z terenu gminy.

Jako cel główny uznano założenie, że Samorząd Województwa Wielkopolskiego stwarza warunki dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami oraz dba o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych oraz przyszłych pokoleń. W programie, wyznaczono też pięć celów szczegółowych wraz z zadaniami, które będą realizowane przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego w miarę posiadanych środków:

Cel szczegółowy 1. Zahamowanie procesów degradacji zabytków, poprawa ich stanu zachowania oraz optymalizacja skuteczności systemu ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa wielkopolskiego.

Kierunki działania:

1. Podjęcie działań mających na celu poprawę stanu zachowania zabytków.

2. Wspieranie ochrony zabytków archeologicznych
3. Popularyzowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego
4. Monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Cel szczegółowy 2. Budowanie tożsamości regionalnej i narodowej oraz świadomości społecznej mieszkańców Wielkopolski w oparciu o wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania:

1. Wspieranie programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe oraz wzmacniających kompetencje kulturowe.
2. Wspieranie inicjatyw związanych z upamiętnianiem Powstania Wielkopolskiego oraz popularyzacji i upowszechniania wiedzy na jego temat.
3. Stwarzanie warunków dla opieki nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym w duchu partycypacji społecznej.

Cel szczegółowy 3. Włączenie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego w rozwój społeczny, kulturowy i ekonomiczny województwa

Kierunki działania:

1. Wsparcie zagospodarowywania, adaptacji i wykorzystania zabytków i dziedzictwa niematerialnego na cele kulturalne, turystyczne lub społeczne.
2. Wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych.
3. Wspieranie dawnych rzemiosł, ginących zawodów i form twórczości charakterystycznych dla Wielkopolski.

Cel szczegółowy 4. Rozwijanie przedsięwzięć ułatwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

Kierunki działania:

1. Włączanie zabytków w procesy gospodarcze.

2. Włączanie cyfryzacji do ochrony i opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 5. Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych

Kierunki działania:

1. Udostępnianie obiektów zabytkowych
2. Wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO DO 2030 ROKU

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku przyjęta została uchwałą nr XVI/287/20 z dnia 27 stycznia 2020 r. Jest to aktualizacja Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Strategia określa kierunki, cele i uwarunkowania rozwoju województwa. W Strategii wskazuje się na nowy model rozwoju regionalnego, zwany modelem funkcjonalnym. Ma on przyczynić się do zrównoważonego rozwoju naszego województwa i opowiadać na zidentyfikowane wyzwania, które stoją przed Wielkopolską w najbliższym czasie. Został on tak zaprojektowany aby zapewnić społecznie, gospodarczo i terytorialnie zrównoważony rozwój naszego województwa. Dzięki niemu efektywnie będą rozwijane oraz wykorzystywane miejscowe zasoby i potencjały wszystkich obszarów województwa.

Wg Wizji Strategii Wielkopolska w 2030 roku to region przodujący w kraju, liczący się w Europie i szanujący jej uniwersalne wartości, świadomy swojego dziedzictwa przyrodniczego i cywilizacyjnego, spójny, zrównoważony i dostępny terytorialnie, otwarty na nowe idee i ludzi, silny nowoczesną gospodarką, aspiracjami i wiedzą swoich mieszkańców, zapewniający im bardzo dobre warunki życia, pracy i wypoczynku na całym obszarze województwa.

Cel generalny strategii opiera się na wskazanej Wizji. Dla celu generalnego ustalono cztery cele strategiczne, wraz z jedenastoma celami operacyjnymi. W przeciwieństwie do poprzedniej perspektywy strategii brak tu zapisów bezpośrednio powiązanych z ochroną dziedzictwa kulturowego. Jedynie cel 2.3 podkreśla znaczenie kultury w życiu społecznym Wielkopolan, w tym szlaków turystyki kulturowej, ze

szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego. Wspomniane jest też znaczenie obiektów zabytkowych dla poprawy jakości życia na obszarach wiejskich.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

W dniu 25 marca 2019 r. Uchwałą Nr V/70/19, Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwalił Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego jest najważniejszym dokumentem Samorządu Województwa Wielkopolskiego określającym politykę przestrzenną w granicach administracyjnych regionu, w tym dla miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego. Plan określa model rozwoju przestrzennego, cele polityki przestrzennej i kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa oraz rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, a także zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych.

W treści programu podkreślono, że ochrona środowiska i dziedzictwa kulturowego jest szczególnie ważnym elementem polityki przestrzennej województwa. W rozdziale o kulturze i dziedzictwie narodowym, omówiono zagadnienie tożsamości regionalnej, dziedzictwa archeologicznego, zabytków i parków. W celu realizacji założeń szczególną uwagę zwrócono na następujące działania:

- 1) zwiększenie nakładów finansowych na ochronę zasobów kulturowych.
- 2) prowadzenie stałych nadzorów nad rejestrem zabytków i udostępnienie jego wersji elektronicznej.
- 3) prowadzenie badań w obrębie zabytków we wszystkich dziedzinach nauki.
- 4) wykorzystanie zabytków i wiedzy o nich dla celów turystycznych oraz dla promocji regionu.
- 5) podnoszenie wartości usług turystycznych poprzez „wykorzystanie” zabytków dla podniesienia atrakcyjności oferty.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OBORNICKIEGO NA LATA 2019-2022

Dokument przyjęto Uchwałą Nr XIV/100/19 Rady Powiatu Obornickiego z dnia 24 października 2019 r. w sprawie: przyjęcia "Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Obornickiego na lata 2019-2022".

Do działań programowych wskazanych do realizacji przez powiat obornicki należy zaliczyć:

Cel I: Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;

Cel II: Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

Cel III: Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

Cel IV: Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

Cel V: Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

Cel VI: Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

Większość zadań programu odnosi się do obowiązków nałożonych na władze powiatu, największe znaczenie dla programu gminnego ma zadanie 8 Współpraca z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz ochrony zasobów kulturowych i

przyrodniczych oraz rozwoju turystyki w powiecie obornickim. W jego ramach znajduje się współpraca z organami samorządowymi, stowarzyszeniami oraz organizacjami pozarządowymi działającymi w sektorach edukacji oraz kultury i sztuki w zakresie:

- edukacji dzieci i młodzieży,
- organizacji konkursów (literackich, historycznych, fotograficznych) poszerzających wiedzę uczniów na temat dziedzictwa kulturowego i jego ochrony,
- upowszechnianie kultury ze szczególnym nastawieniem na dzieci i młodzież,
- organizacji imprez mających znaczenie dla rozwoju kultury i integracji społeczności powiatu.

Założenia gminnego programu opieki nad zabytkami są komplementarne w stosunku do powyższego zadania.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY RYCZYWÓŁ

Na terenie gminy Ryczywół obowiązuje tekst jednolity zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Ryczywół przyjęty uchwałą Rady Gminy Ryczywół Nr XXII/187/2020 z dnia 4 grudnia 2020 r. Główne cele ochrony zasobów kulturowych gminy Ryczywół obejmują:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego gminy Ryczywół w tym ochrony konserwatorskiej, która obejmuje obiekty i obszary szczególnie wartościowe, o zachowanej historycznej strukturze przestrzennej,
- zachowanie i ekspozycję zasobów krajobrazu kulturowego oraz jego struktury,
- zachowanie i formowanie wysokiej jakości środowiska antropogenicznego oraz zapewnienie jego trwałego i zrównoważonego użytkowania.

Główne cele ochrony zasobów kulturowych mogą zostać osiągnięte poprzez realizację celów szczegółowych, którymi są:

a) w zakresie ochrony przestrzennych wartości krajobrazu kulturowego:

- utrzymanie historycznie ukształtowanej struktury osadniczej, w tym układów przestrzennych wsi sołeckich, a także sieci dróg,
- utrzymanie i rewaloryzacja historycznej zabudowy układów przestrzennych występujących na terenie gminy, rehabilitacja i rewitalizacja zdegradowanych obszarów i obiektów,- zachowanie dominant kulturowych i krajobrazowych,
- kontynuacja kształtowania krajobrazu kulturowego zgodnie z tradycją oraz nawiązywanie do historycznych i regionalnych rozwiązań w tym zakresie,
- przeciwdziałanie i zapobieganie bezplanowym i chaotycznym podziałom terenu, powstawaniu nowych budowli substandardowych oraz lokalizacji obiektów wymagających znacznych przekształceń topografii terenu,
- ochrona terenów zabytkowych cmentarzy,
- uporządkowanie spraw własnościowych;

b) w zakresie ochrony obiektów kultury materialnej:

- ochrona stanowisk archeologicznych przed zniszczeniem i dewastacją, ich bieżące ewidencjonowanie oraz nanoszenie nowoodkrytych stanowisk na mapę gminy,
- utrzymanie i eksponowanie cmentarzysk i innych obiektów archeologicznych posiadających charakterystyczną formę krajobrazową,
- zachowanie walorów estetycznych oraz dążenie do dobrego stanu technicznego obiektów zabytkowych, w tym kościołów, szkół, obiektów użyteczności publicznej, obiektów produkcyjnych, zespołów dworskich i założeń folwarcznych, zabudowy zagrodowej oraz innych elementów zagospodarowania miejscowości,
- zachowanie przestrzennych układów siedlisk, pomników, krzyży, kapliczek przydrożnych, urządzeń technicznych i komunikacyjnych, układów zieleni parków, cmentarzy, zadrzewień przydrożnych i śródpolnych,
- utrzymanie i eksponowanie wartości zabudowy historycznej, jej proporcji, formy, typu dachów, układu drzwi i okien, zdobnictwa, materiałów budowlanych,

c) w zakresie zachowania wartości niematerialnych środowiska kulturowego gminy Ryczywół:

- utrzymanie historycznych nazw miejscowości i obiektów topograficznych,
- działania edukacyjne i promocyjne wśród mieszkańców gminy, potencjalnych turystów oraz inwestorów.

Zasady ochrony obiektów i zespołów indywidualnie wpisanych do rejestru zabytków

Osiągnięcie wymienionych głównych i szczegółowych celów ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Ryczywół wymaga podejmowania wielu działań ze strony władz lokalnych, urzędów i instytucji, przedsiębiorców oraz mieszkańców gminy. Najważniejszym instrumentem w tym zakresie jest odpowiednia i racjonalna polityka przestrzenna władz gminy, określająca m.in. zasady ochrony i gospodarowania zasobami środowiska kulturowego gminy. Do głównych zasad ochrony obiektów i zespołów indywidualnie wpisanych do rejestru zabytków należą:

- zachowanie historycznej formy architektonicznej i substancji budowlanej obiektu wpisanego do rejestru zabytków, w tym zachowanie:
 - bryły obiektu wraz z konstrukcją,
 - formy dachu i kąta nachylenia,
 - rodzaju pokrycia dachowego,
 - wystroju elewacji,
 - kompozycji otworów okiennych,
 - detalu architektonicznego m.in. gzymsów, opasek okiennych,
 - historycznej stolarki okiennej i drzwiowej;
- utrzymanie (ewentualnie rewaloryzacja) otoczenia obiektu zabytkowego zgodnie z historycznym zagospodarowaniem;
- opracowanie rozwiązań inwestycyjnych na podstawie zaleceń konserwatorskich, zgodnie z odpowiednimi przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków;

- zabezpieczenie widoku na zabytek, umożliwiającego ekspozycję obiektów lub obszarów z ustalonych kierunków widokowych;
- respektowanie stałych zasad kształtowania architektury w odniesieniu do zabytkowej zabudowy; dążenie do usunięcia lub przebudowy obiektów kolidujących z historycznym układem i lokalną architekturą, dostosowanie nowych obiektów do historycznej kompozycji przestrzennej i historycznej architektury (sposób usytuowania budynku na działce, liczba kondygnacji, rodzaj i sposób ustawienia kalenic, możliwy do zastosowania materiałów budowlanych z preferencją dla materiałów tradycyjnych, zastosowanie określonych detali architektonicznych; ustalone zasady powinny obowiązywać w stosunku do małej architektury: ogrodzeń, nawierzchni, schodów zewnętrznych, latarni, kiosków, słupów ogłoszeniowych, tablic informacyjnych, ławek i itd.);

Wszelkie prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane, montaż instalacji technicznych, reklam, podział zabytku wpisanego do rejestru zabytków wymagają uzyskania pozwolenia konserwatorskiego. Na terenie zabytkowych założeń parkowych należy utrzymać wyznaczone granice parków, bezwzględnie chronić stary zachowany drzewostan i układ kompozycyjny oraz przestrzenny, nie należy stawiać żadnych nowych budynków lub ogrodzenia bez wydania przez właściwe służby ochrony zabytków zgody na lokalizację i zatwierdzenia projektu; wszelkie wycinki w parku, nowe nasadzenia i prace pielęgnacyjne muszą uzyskać pozwolenie właściwej służby ochrony zabytków.

Do głównych zasad i kierunków ochrony obiektów wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków należą:

- utrzymanie wszystkich obiektów i obszarów zabytkowych figurujących w rejestrze i ewidencji zabytków, zapewnienie ich dobrego stanu technicznego i estetycznego,
- zachowanie właściwego stanu otoczenia obiektów, w tym zieleni, obiektów małej architektury oraz zagospodarowania sąsiednich obszarów,
- uzgadnianie z właściwym organem służby ochrony zabytków na obszarach wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków lokalizacji nowych obiektów budowlanych oraz przekształcenie obiektów istniejących,

- przestrzeganie obowiązku, jaki nałożony został na właścicieli i użytkowników obiektów wpisanych do rejestru zabytków, w tym obiektów i obszarów ochrony archeologicznej, dotyczącego konieczności uzgadniania z odpowiednimi organami z zakresu ochrony zabytków wszelkich zmian w zakresie funkcji, formy i detali architektonicznych, wystroju wnętrz itd.,
- uwzględnianie wytycznych konserwatorskich przy wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu dla obiektów objętych ochroną, bądź będących w sąsiedztwie.

Obiekty zabytkowe i historyczne (wpisane do rejestru zabytków i ujęte w gminnej ewidencji zabytków) oraz strefy ochrony konserwatorskiej, jak również strefy ochrony powiązań widokowych i krajobrazowych, związanych z zespołami dworsko – parkowymi, powinny mieć zapewnioną właściwą ochronę w przypadku lokalizacji inwestycji mających wpływ na środowisko i krajobraz kulturowy obejmujący zabytkowe obiekty architektoniczne i zabytkowe kompleksy zieleni (lokalizacje typu elektrownie wiatrowe, maszty telefonii komórkowej, obiekty budowlane o znacznej wysokości, drogi, linie kolejowe itp.).

W odniesieniu do zabytkowych parków dworskich i pałacowych objętych ochroną w formie wpisu do rejestru zabytków – należy zagwarantować ograniczone możliwości zabudowy historycznych założeń ogrodowych oraz ich wtórnych podziałów. W zabytkowych parkach ochronie podlega rozplanowanie z istniejącą siecią dróg, alei, cieków wodnych, osi i powiązań widokowych oraz starodrzew i zieleni parkowa (zespoły roślinne, ich rodzaje, rozmiary, wody ruchome i stojące), rzeźba terenu, dominanty kompozycyjne i architektoniczne. Wszelkie działania podejmowane na terenach zespołów pałacowo – parkowych powinny służyć zachowaniu, utrwaleniu oraz utrzymaniu w jak najlepszym stanie zabytków architektury oraz zieleni w łączności z zachowaniem walorów przyrodniczych zespołu. Należy podjąć wszelkie starania o zachowanie zadrzewień, równowagi ekologicznej oraz stosunków wodnych.

Podczas planowania lokalizacji elektrowni wiatrowych należy wykluczyć możliwość zakładania ich na terenie założeń pałacowo – parkowych, cmentarzy wpisanych do rejestru zabytków a także w bezpośrednim sąsiedztwie wpisanych do rejestru lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków zespołów dworsko – parkowych oraz w ich dalszym otoczeniu biorąc pod uwagę najważniejsze osie widokowe wiodące w kierunku tych zespołów i prowadzące od nich na zewnątrz (np. wzdłuż alei i dróg

dojazdowych). Powiązania widokowe są bowiem integralnym składnikiem funkcjonowania zespołów zabytkowych w krajobrazie, często specjalnie projektowanym i jako takie stanowią wartość podnoszącą walory kulturowe i krajobrazowe gminy.

Wpisanie nowych obiektów do rejestru i ewidencji zabytków powinno nastąpić w drodze specjalistycznych prac i procedur określonych w obowiązujących przepisach prawa. Uzupełnieniem wymienionych głównych zasad ochrony prawnej obiektów i obszarów zabytkowych jest upowszechnianie informacji o wartościach historycznych, krajobrazowych i kulturowych tychże obiektów. Działanie to przyczyni się do zwiększenia społecznej roli w procesie ochrony zabytków, tak bardzo istotnej w przypadku małych, lokalnych społeczności. Edukacyjny aspekt w procesie ochrony zabytków może być realizowany poprzez m.in.:

- włączenie najbardziej atrakcyjnych obiektów zabytkowych w trasy turystyczne, ścieżki i trasy edukacyjne, za pomocą oznakowania turystycznego obszaru (drogowskazy, tablice informacyjne, mapy, przewodniki),
- uwzględnianie obiektów zabytkowych w treści map, przewodników, materiałów promocyjnych gminy,
- organizację imprez kulturalnych, sportowych, turystyczno-rekreacyjnych itp.

Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego w granicach stref ochrony stanowisk archeologicznych podczas prac ziemnych związanych z zabudowaniem bądź zagospodarowaniem przedmiotowego terenu należy prowadzić badania archeologiczne. Wobec powyższego zastosowanie mają właściwe przepisy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 6 ust. 1 pkt. 3 lit. a, art. 36 ust. 1 pkt. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (tj. Dz.U. 2018 poz. 2067). Inwestor, w tych obszarach winien uzyskać pozwolenie właściwej służby ochrony zabytków na prowadzenie prac archeologicznych przed uzyskaniem pozwolenia na zabudowę.

Należy objąć ścisłą ochroną konserwatorską zgodnie z art. 7 ust. 1 Ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. (tj. Dz.U. 2018 poz. 2067) stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Na terenie stanowiska archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków zakazuje się prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz wszelkich działalności gospodarczych w tym w szczególności:

wydobycia kruszywa, budowli przemysłowych oraz innych działań faktycznych, których skutkiem miałyby być przekształcenie terenu, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z właściwą służbą ochrony zabytków. Ponadto w trakcie prowadzenia prac ziemnych na terenach upraw polowych, w lasach, przy budowie dróg, uzbrojenia komunalnego, realizacji obiektów kubaturowych itd., przypadkowe odkrycie obiektów archeologicznych należy zabezpieczyć oraz zgłosić właściwej służbie ochrony zabytków.

Zasady kształtowania nowej zabudowy w sąsiedztwie obiektów wpisanych do rejestru zabytków i w otoczeniu obiektów zabytkowych

Do najważniejszych zasad zaliczyć należy:

- określenie strefy ochrony widokowej w celu zachowania (przywrócenia) historycznej panoramy zabytku (obiekty sakralne, zespoły dworsko-parkowe, układy urbanistyczne, w tym historyczny układ urbanistyczny miejscowości Ryczywół),
- określenie zasad zagospodarowania: np. zakaz zabudowy, nasadzeń drzew, lokalizacji wolno stojących nośników reklamowych, masztów telefonii komórkowej, elektrowni wiatrowych i innych zakłócających wygląd na eksponowany zabytek,
- opracowanie analiz widokowych dopuszczających możliwość i określających zasady inwestowania, w przypadku planowanego zagospodarowania terenu w granicach strefy ochrony widokowej,
- nie dopuszczanie do zabudowy zakłócającej ekspozycję zabytku,
- nie dopuszczanie lokalizacji obiektów o formach i kubaturze obcych w historycznie ukształtowanej przestrzeni (urządzeń przemysłowych, wież telefonii komórkowej, elektrowni wiatrowych – wpływających deprecjonująco na panoramę miejscowości i zespołów zabytkowych, stanowiąc konkurencję dla zabytkowej architektury – wież kościołów, będących historycznymi dominantami obszarów wiejskich); wymienione inwestycje mają niekorzystny wpływ na ukształtowanie zabytkowej przestrzeni jako element nie harmonizujący z krajobrazem kulturowym; poprzez ingerencję elementów obcych zniszczeniu ulegają wartości

widokowe, przestrzenne założenia, panoramy oraz otoczenie zabytkowych obiektów o wartości lokalnej,

- w sąsiedztwie parków nie należy lokalizować inwestycji mogących niekorzystnie wpływać na warunki mikroklimatyczne panujące w parkach oraz stan zieleni, powodujących degradację obszarów parkowych oraz otulin parków poprzez źródła zanieczyszczeń: środki ochrony roślin, zrzuty ścieków na łąki, ścieki, nielegalne składowiska odpadów,

- dążenie do zachowania lub odtworzenia historycznych układów komunikacyjnych i osi widokowych.

W zakresie ochrony historycznego układu urbanistycznego miejscowości Ryczywół należy dążyć do zachowania istniejącego rozplanowania ulic z rynkiem, przebiegu ulic z zachowaniem ich szerokości oraz historycznych linii zabudowy. Należy dążyć też do zachowania historycznego podziału działek. Należy zachować w dobrym stanie istniejącą zabudowę historyczną.

Nowo wznoszone budynki leżące na terenie założenia urbanistycznego miejscowości Ryczywół winny być dostosowane do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie skali, bryły, podziałów architektonicznych, proporcji, powierzchni murów, otworów i uwzględniać sąsiedztwo obiektów historycznych w szczególności tych wpisanych do rejestru zabytków i objętych ochroną konserwatorską. Wykończenie zewnętrzne nowych budynków winno być kontynuacją tradycyjnych technik budowlanych.

W zakresie działań zmierzających do ochrony i zachowania zabytkowej zabudowy na terenie gminy Ryczywół należy w szczególności:

- zachować wartościową zabudowę wiejską,
- ograniczać zmiany w bryle, detalach architektonicznych oraz rozmiarach obiektów,
- dla nowych budynków budowanych w sąsiedztwie obiektów zabytkowych, kontynuować cechy dotychczasowej zabudowy historycznej,
- zachować historycznie ukształtowane układy zieleni parkowej, okazałe obsadzenia przydrożnych drzew o charakterze pomnikowym,

- ograniczyć lokalizację wolnostojących nośników reklam, wież telefonii komórkowych, w sąsiedztwie obiektów zabytkowych.

Zasady ochrony i utrzymania zewidencjonowanych zabytków architektury i budownictwa o lokalnych walorach zabytkowych, tworzących charakterystyczny krajobraz miejscowości (wymagające uszczegółowienia na etapie sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego)

Do najważniejszych zasad zaliczyć należy:

- zapewnienie zachowania walorów funkcjonalnych i użytkowych obiektu,
- ochronę historyczną układów: ruralistycznych, parcelacyjnych, komunikacyjnych, w tym: przekroje ulic, nawierzchnie, zasady zagospodarowania parceli, szpalery przydrożne, integralność zabytkowej struktury przestrzennej wsi,
- ochronę historycznego układu urbanistycznego miejscowości Ryczwół,
- wprowadzenie odpowiednich ustaleń odnośnie ochrony obiektów ujętych w ewidencji zabytków gminy posiadających walory historyczne; obiekty te powinny zostać określone jako podlegające ochronie konserwatorskiej ze względu na czas powstania, walory architektoniczne, historyczne, wartość lokalno-kulturową i przynależność do historycznej zabudowy miejscowości; należy dążyć do utrzymania historycznej formy architektonicznej obiektu: gabaryty wysokościowe, forma dachu i rodzaj pokrycia, kompozycja i wystrój elewacji, forma stolarki okiennej i drzwiowej (w przypadku budynków z elewacjami ceglanymi lub z dekoracją architektoniczną należy zrezygnować ze stosowania zewnętrznego ocieplenia w postaci płyt styropianowych, wełny mineralnej oraz blachy dachówkopodobnej jako pokrycia dachowego;
- określenie zasad kształtowania współczesnych elementów zagospodarowania obszaru chronionego poprzez kontynuację tradycyjnego sposobu zagospodarowania terenu z możliwością zagospodarowania na nowe funkcje, utrzymanie historycznie wykształconej linii zabudowy, formy dachów, wysokości i formy ogrodzeń, rozwiązań komunikacyjnych, w tym ustalenie zasad parkowania i miejsc postojowych,

- wykluczenie funkcji ze względu na zabytkowy charakter obszaru, mogą to być np.: funkcje usługowe i inne, generujące np. wzmożony ruch pojazdów, wymagające dużej ilości miejsc postojowych itp.

Ochrona poszczególnych obiektów zabytkowych nierozdzielnie wiąże się z ochroną wartości kulturowych krajobrazu i przestrzeni gminy. W tym aspekcie należy zwrócić uwagę przede wszystkim na:

- zachowanie i utrzymanie terenów otwartej przestrzeni krajobrazu rolniczego,
- zachowanie harmonijnego krajobrazu w aspekcie widoczności z perspektywy ciągów komunikacyjnych oraz punktów widokowych,
- zachowanie istniejących zadrzewień śródpolnych oraz ich uzupełnianie,
- zachowanie i ekspozycja krzyży i kapliczek przydrożnych,
- zachowanie przebiegu dróg wraz z ich okazałymi obsadzeniami.

Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

Stanowiska wpisane do rejestru zabytków objęte są ścisłą ochroną konserwatorską zgodnie z art. 7 ust. 1, ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków konserwator zabytków nie wyraża zgody na prowadzenie jakichkolwiek robót budowlanych. Na terenie stanowiska archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków zakazuje się prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz wszelkich działalności gospodarczych w tym w szczególności: wydobycia kruszywa, budowl przemysłowych oraz innych działań faktycznych, których skutkiem miałyby być przekształcenie terenu, a prace porządkowe prowadzone w ich obrębie wymagają uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W gminie Ryczywół znajduje się kilkaset zewidencjonowanych i rozpoznanych stanowisk archeologicznych, stanowiących dobro kultury i objętych ochroną konserwatorską. Wpisane do rejestru zabytków grodzisko (Ninino, stan.1 , obszar AZP 44-27/60, nr rejestru 855/A, decyzją z dnia 17 lutego 1970 r.,) położone w niewielkiej odległości na południowy-zachód od wsi Ninino, objęte jest pełną ochroną prawną.

Wytyczne dotyczące ochrony obiektów archeologicznych na terenie gminy Ryczywół, zgodne z obowiązującymi przepisami prawa wskazują na:

- konieczność zgłaszania odpowiedniemu organowi służby archeologiczno-konserwatorskiej zamiarów podjęcia prac ziemnych (w tym przede wszystkim z wykonywaniem głębokich wykopów), prac melioracyjnych, budową infrastruktury technicznej i transportowej oraz zalesianiem użytków rolnych w obrębie bądź otoczeniu stanowiska archeologicznego,
- konieczność dokonywania uzgodnień z właściwym organem ds. ochrony zabytków w przypadku zmiany sposobu użytkowania terenów w granicach obszarów kulturowych.

Podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem, a wymagających prac ziemnych podejmowanych:

- przy lub w bezpośrednim sąsiedztwie obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów ujętych w ewidencji konserwatorskiej,
- na terenie zabytkowych parków podworskich ujętych w ewidencji konserwatorskiej,
- w granicach stref ochrony stanowisk archeologicznych wyznaczonych w części graficznej Studium, należy prowadzić badania archeologiczne. Inwestor winien przy tym uzyskać pozwolenie Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie badań archeologicznych, przed wydaniem decyzji o wydaniu pozwolenia na budowę. Ponadto przed rozpoczęciem inwestycji związanych z pracami ziemnymi należy ustalić faktyczną ilość stanowisk archeologicznych znajdujących się w kolizji z planowaną inwestycją. W tym celu należy przeprowadzić rozpoznawcze badania powierzchniowo – sondażowe, na które inwestor również musi uzyskać pozwolenie właściwej służby ochrony zabytków, w którym zostanie określony zakres niezbędnych prac archeologicznych.

Studium wskazuje, że na terenie gminy Ryczywół nie występują dobra kultury współczesnej.

MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Zgodnie z Ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2022 r., poz. 503 ze zm.) większość planów utraciła w 2004 r. moc prawną. Nowe plany miejscowe obejmują fragmentaryczne części obszaru gminy. Prace na opracowaniu projektu zmiany studium trwały od 2015 r. na podstawie uchwały Nr X/67/2015 Rady Gminy Ryczywół z dnia 1 października 2015 roku w sprawie przystąpienia do sporządzenia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Ryczywół.. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, w których uwzględniono zasady ochrony dziedzictwa archeologicznego:

Lp.	Miejscowość	Nr działek	Nr uchwały	Dziennik Urzędowy Woj. Wlkp.
1	Ninino	114/3, 114/4	Uchwała nr VII/34/97 Rady Gminy w Ryczywole z dnia 30.12.1997 r. w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Ryczywół – wieś Ninino, obejmującego obszar działek o nr ewid. 114/3 i 114/4	Dz. U. Woj. Wielkp.1998.4198 z dnia 16.02.1998 r.
2	Wiardunki	82/1	Uchwała nr XXXII/203/2002 Rady Gminy w Ryczywole z dnia 09.10.2002 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Ryczywół na obszarze wsi Wiardunki - działka o numerze ewidencyjnym 82/1	Dz. U. Woj. Wielk.2002.1 46.3963 z dnia 9.12.2002 r.
3	Radom	216	Uchwała nr XXXII/202/2002 Rady Gminy w Ryczywole z dnia 09.10.2002 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Ryczywół na obszarze wsi	Dz. U. Woj. Wielk.2002.1 46.3962 z dnia 9.12.2002 r.

			Radom - działka o numerze ewidencyjnym 216	
4	Lipa	28 (obecnie 439/2, 439/3, 439/4, 439/5, 439/6, 439/7, 439/8, 439/9, 439/10, 439/11)	Uchwała nr XXXII/201/2002 Rady Gminy w Ryczywole z dnia 09.10.2002 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Ryczywół na obszarze wsi Lipa - działki o numerach ewidencyjnych 28, 29 i 33	- Dz. U. Woj. Wielk.2002.1 46.3961 - z dnia 9.12.2002 r.
		29 (obecnie 439/12, 439/13, 439/14, 439/15, 439/16, 439/17, 439/18, 439/19, 439/20, 439/21, 439/22) 33 (obecnie 439/1)	Uchwała nr XXXVII/338/2022 Rady Gminy Ryczywół z dnia 20.05.2022 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze wsi Lipa (działki nr ewid. 439/1 – 439/22)	- Dz. U. Woj. Wielk.2022.4 312 - z dnia 2.06.2022 r. .
5	Ryczywół	405/1, 433/1	Uchwała nr VI/60/2003 Rady Gminy w Ryczywole z dnia 25.06.2003 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Ryczywół, na obszarze wsi Ryczywół - działki o numerach ewidencyjnych 405/1 i 433/1	Dz. U. Woj. Wielk.2003.1 66.3093 z dnia 24.10.2003 r.

6	Ryczywół	455/2 (obecnie po podziale działki nr: 455/3, 455/5, 455/6, 455/7, 455/8, 455/9, 455/10, 455/11, 455/12, 455/13, 455/14, 455/15, 455/16, 455/18, 455/19, 455/20, 455/21, 455/22, 455/24, 455/29, 455/30, 455/31, 455/37, 455/38 i 455/39)	Uchwała nr VI/62/2003 r. Rady Gminy w Ryczywole z dnia 25.06.2003 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej oraz fragmentu terenu działalności usługowej i produkcji spożywczej w Ryczywole; część działki o nr ew. 455/2	Dz. U. Woj. Wielk.2003.1 66.3094 z dnia 24.10.2003 r.
			Uchwała nr XXIV/185/2013 Rady Gminy Ryczywół z dnia 20 marca 2013 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zatwierdzonego uchwałą nr VI/62/2003 Rady Gminy Ryczywół z dnia 25 czerwca 2003 r. w części dotyczącej skablowania linii energetycznej, zlikwidowania drogi wewnętrznej, zmiany przeznaczenia terenów z zabudowy przemysłowej i produkcyjnej spożywczej na tereny zabudowy usługowo - przemysłowej, budowy przydomowej elektrowni wiatrowej.	Dz. U. Woj. Wielk.2013.3 270 z dnia 30.04.2013 r.
			Uchwała nr XXIV/200/2021 Rady Gminy Ryczywół z dnia 24 lutego 2021 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej oraz fragmentu terenu działalności usługowej i produkcji spożywczej w Ryczywole, część działki o nr ewid. 455/2	Dz. U. Woj. Wielk. z 2021 r. poz. 2090

7	Gorzewo Łopiszewo	--	Uchwała nr XXXI/280/2021 Rady Gminy Ryczywół z dnia 29 października 2021 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w obrębach ewidencyjnych Gorzewo i Ryczywół, gmina Ryczywół	• Dz. U. Woj. Wielk. z 2021 r. poz. 8382
8	Tłukawy	Kolonia Zachodnia, Tłukawy nr domu 51, 52, 65	Uchwała nr XXXII/288/2021 Rady Gminy Ryczywół z dnia 26 listopada 2021 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla części miejscowości Tłukawy, gmina Ryczywół	• Dz. U. Woj. Wielk. z 2021 r. poz. 9920
9	Tłukawy	Kolonia Wschodnia, Zawady (dz. nr 200), Gościejewo Leśne (nr domu 2)	Uchwała nr XXXII/289/2021 Rady Gminy Ryczywół z dnia 26 listopada 2021 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w obrębach ewidencyjnych Tłukawy i Zawady, gmina Ryczywół	• Dz. U. Woj. Wielk. z 2021 r. poz. 9850
10	Igrzyna	11/18	Uchwała nr XXXIII/310/2021 Rady Gminy Ryczywół z dnia 29 grudnia 2021 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działki oznaczonej nr ewid. 11/18 obręb Igrzyna, gmina Ryczywół	• Dz. U. Woj. Wielk. z 2022 r. poz. 479

11	Lipa	320/1	Uchwała nr XXXV/321/2022 Rady Gminy Ryczywół z dnia 18 lutego 2022 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działki oznaczonej nr ewid. 320/1 obręb Lipa, gmina Ryczywół	Dz. U. Woj. Wielk. z 2022 r. poz. 1589
----	------	-------	--	--

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

6.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY RYCZYWÓŁ

Gmina Ryczywół zajmuje obszar na północny-zachód od Poznania i Obornik, w północnej części województwa wielkopolskiego stanowiąc część Powiatu Obornickiego. Od wschodu graniczy z gminą Rogoźno, od północy z gminą Budzyń, na południu z gminą Oborniki, od zachodu z gminami Czarneków i Połajewo. Gmina o typowo rolniczym charakterze zlokalizowana daleko od dużych ośrodków miejskich i przemysłowych, położona w całości w dorzeczu Warty, w obrębie Mezuregionu Pojezierza Chodzieskiego oraz mezoregionu Kotliny Gorzowskiej. Dużą część jej powierzchni zajmują dwa zawarte obszary wysoczyznowe oddzielone od siebie doliną rzeki Flinty (część zachodnia wysoczyzny rozciąga się od miejscowości Radom przez Skrzetusz, Gorzewo do Dąbrówki Ludomskiej). Gmina Ryczywół należy do obszaru Borów Nadnoteckich. W jej południowych granicach znajdują się obszary chronionego krajobrazu: fragment kompleksu leśnego Puszczy Noteckiej, lasy grądowe w dolinie Flinty oraz lasy bagienne - torfowisko „Chlebowo”. Rezerwat „Bagno Chlebowo”, największy teren torfowiskowy w Wielkopolsce, został założony w 1959 r. i obejmuje 4,42 ha. Jest to torfowisko wysokie typu atlantyckiego o budowie kępkowodolinkowej z charakterystycznymi zespołami roślin bagiennych. Na terenie gminy zlokalizowane są cztery udokumentowane złoża kruszywa naturalnego. Zlokalizowane są w obrębach Igrzyna (złoże „Igrzyna”), Lipa, (złoża „Lipa TŁ”, „Lipa AK”) i Ludomy (złoże „Ludomy”). W obrębie Ludomicka występuje złożo torfów „Chlebowo”. Oprócz tego w 2021 r. zostało udokumentowane kolejne złożo kruszywa naturalnego w Gorzewie „Gorzewo MN” na działce nr 216 obręb Gorzewo.

W skład gminy wchodzi 14 sołectw. Są to: Ryczywół – siedziba gminy, Dąbrówka Ludomska, Gorzewo, Gościejewko, Lipa, Ludomy, Łopiszewo, Ninino, Piotrowo, Radom, Skrzetusz, Tłukawy, Wiardunki, Zawady.

Gmina Ryczywół znajduje się w rozwidleniu dwóch ważnych dróg : międzyregionalnej drogi krajowej nr 11 prowadzącej z Poznania przez Piłę do Koszalina (przebiegająca przy wschodniej granicy gminy) oraz pozaregionalnej drogi wojewódzkiej nr 178 z Obornik Wlkp. przez Czarnków i Wałcz do Kołobrzegu (przebiega przez południowo – zachodni obszar gminy).

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY RYCZYWÓŁ

Na obecnym obszarze gminy nieliczne osadnictwo średniowieczne powstawało głównie przy szlakach handlowych. Najwcześniejsza udokumentowana wzmianka w źródłach historycznych pochodzi z 1368 r. i dotyczy wsi Tłukawy (wchodzącej w skład starostwa rogozińskiego jako wieś królewska). Następne wymieniane wsie to Ninino (1381), Ludomy (1389). W XIV w. tereny obecnej gminy należały do województwa i powiatu poznańskiego. Część stanowiła własność szlachecką, a północno-wschodnie tereny włączono do starostwa rogozińskiego. Miejscowość Ryczywół została założona w pocz. XV w. jako miasto prywatne pod nazwą Nowy Ostrów w pobliżu wsi Krężoły. Przez wieki należał do kolejnych rodów szlacheckich. W 1934 r. odebrano mu prawa miejskie.

W prawie wszystkich wsiach zachowały się rezydencje, parki i zespoły folwarczne związane z tradycją ziemiańską znamienitych rodów szlacheckich bądź późniejszych przybyłych osadników niemieckich. Zabytkowych parków na terenie gminy wpisanych do rejestru jest 8, a dworów i pałaców 5.

Wsie należące do obecnej gminy nie stanowiły znaczących ośrodków gospodarczych ani politycznych. Zachowana zabudowa wiejska, pochodząca przeważnie z 2 poł. XIX w., związana była z zespołami rezydencjonalnymi. Zabudowa gospodarcza narażona była na daleko idące przekształcenia. Część folwarcznych układów kompozycyjnych uległa zniszczeniu na skutek podziałów własnościowych, przebudów obiektów, wznoszeniu nowych budowli i rozbiórki starych. W wielu wsiach zachowana jest historyczna zabudowa gospodarstw wiejskich. Często oprócz domu

mieszkalnego ocalały również budynki gospodarcze, predysponując do objęcia ochroną konserwatorską zagrody wiejskiej jako nierozdzielnej części dawnego „obejścia” chłopskiego.

W części wsi zachowały się historyczne układy przestrzenne – owalnicowe (zawarta zabudowa usytuowana wokół okrągłego placu tworząca zamknięty pierścień z jednym lub wejściami do wsi). Na terenie gminy znajduje się niewielka ilość obiektów sakralnych. Przeważnie są to obiekty pochodzące głównie z 2 poł. XIX w. lub pocz. XX w. Kościół filialny p.w. NMP Niepokalanie Poczętej w Ludomach został wzniesiony na potrzeby gminy ewangelickiej ob. pełni funkcje świątyni katolickiej, podobnie pochodzący z 1912 r. niewielki kościół w Radomiu. Kościół poewangelicki w Ryczywole, będący własnością Gminy Ryczywół, jest nieużytkowany. Pozostałe kościoły zostały wzniesione jako świątynie katolickie.

Dane dotyczące charakterystyki i historii gminy oraz zabytków gminnych opracowano na podstawie kwerendy archiwalnej w WUOZ, dokumentów strategicznych gminy (jak np. poprzednie perspektywy gminnego programu opieki nad zabytkami, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego) oraz zasobów własnych

6.3 ZABYTKI NIERUCHOME Z TERENU GMINY

Na terenie gminy znajduje się szereg cennych obiektów zabytkowych, które zostały objęte ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego, a także które znajdują się w gminnej ewidencji zabytków. GEZ w formie kart adresowych zgodnych ze wzorem MKiDN została przyjęta zarządzeniem Wójta Gminy Ryczywół Nr 25/2019 z dnia 11 czerwca 2019 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Ryczywół. Od czasu przyjęcia GEZ wyłączono 3 obiekty w drodze zarządzeń: szkoła w Lipie nr 99, dom Boruchowo 5, młyn przy ul. Obornickiej w Ryczywole. Włączanie i wyłączanie obiektów z GEZ będzie prowadzone w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, zgodnie z przepisami Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10.09.2019 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego rejestru zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

**OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTEKÓW NIERUCHOMYCH Z
TERENU GMINY RYCZYWÓŁ**

Chlebowo- park dworski, 2 poł. XIX, nr rej.: A-459 z 11.10.1983

Dąbrówka Ludomska- zespół pałacowy, poł. XIX:

- pałac, nr rej.: A-1447 z 12.04.1973
- park, nr rej.: A-456 z 11.10.1983

Gorzewo - zespół dworski, poł. XIX, nr rej.: A-1690 z 04.04.1975:

- dwór
- park

Ludomki – dwór 914/Wlkp./ A z 15.12.1983

Ludomy - kościół parafialny pw. Jana Chrzciciela Nr rej. 671/Wlkp/A z 17.04.2008r.

- kościół z terenem cmentarza przykościelnego
 - plebania z terenem ogrodu
- podwórze gospodarcze -otoczenie plebani
- park dworski, XVIII/XIX, nr rej.: A-457 z 11.10.1983

Łopiszewo - park dworski, 2 poł. XIX, nr rej.: A-458 z 11.10.1983

Ninino - zespół pałacowy, 2 poł. XIX:

- pałac, nr rej.: A-1691 z 04.04.1975
- park, nr rej.: A-407 z 12.03.1982

Orłowo - zespół dworski, k. XIX:

- dwór, nr rej.: A-1692 z 04.04.1975
- park, nr rej.: A-408 z 12.03.1982

Piotrowo - wiatrak paltrak, 1875, nr rej.: A-317 z 23.09.1977 (nie istnieje – nie został
wykreślony z rejestru zabytków)

Ryczywół - zespół kościoła parafialnego pw. Św. Mikołaja:670/Wlkp/A z 15.04.2008

- kościół z terenem cmentarza przykościelnego
 - teren sadu i ogrodu plebańskiego
- kościół ewangelicki z terenem przykościelnym, 1896-1898, nr. rej.: 537/Wlkp/A z 28.08.2007

Zestawienie obiektów zabytkowych z terenu gminy, wpisanych do gminnej ewidencji zabytków znajduje się w końcowej części niniejszego opracowania. Należy dodać, iż aktualizacja gminnej ewidencji zabytków w przypadku włączenia nowych obiektów lub wyłączenia musi być prowadzona w porozumieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Większość zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie Gminy Ryczywół dalece odbiega od ich pierwotnego stanu zachowania. Ich zmiany spowodowane zostały upływem czasu, warunkami atmosferycznymi bądź też działalnością człowieka. W większości budynkach zaobserwować można znaczące zmiany wynikające ze zmian pierwotnych układów okiennych i drzwiowych, pokrycia dachowego, elewacji budynków.

Do najważniejszych obiektów zabytkowych z punktu widzenia wartości historycznych należy zaliczyć:

Kościół parafialny pw. Św. Mikołaja w Ryczywole został wzniesiony w latach 1924-1925 wg. projektów znanego wielkopolskiego architekta Stefana Cybichowskiego. Świątynia usytuowana na wschód od rynku, na miejscu wcześniejszego drewnianego bowiem parafia w Ryczywole istniała od XIV w. Budynek Cybichowskiego został zaprojektowany w formach neobarokowych wraz z wyposażeniem. Budynek murowany, tynkowany, na planie zbliżonym do prostokąta z nawą główną przekrytą kopułą i nawami bocznymi w formie obejścia. Nad kruchtą dwukondygnacyjna wieża kryta baniastym hełmem z latarnią. Elewacje rozczłonkowane pilastrami o jońskich głowicach, z gzymsem międzykondygnacyjnym i wieńczącym, dekoracyjnymi obramieniami otworów okiennych i drzwiowych. Wnętrze o charakterze centralnym podkreślonym przez pseudokopułę wspartą na czterech masywnych filarach. Część wyposażenia z XVI - XVIII w. została przeniesiona z wcześniejszego drewnianego kościoła.

Ryc. 1 Odbudowana zakrystia kościoła poewangelickiego w Ryczywole

Kościół poewangelicki w Ryczywole został wzniesiony w 1898 r. Kamień węgielny położono w 1896 r. (widoczny we pdwsch. narożniku nawy granitowy kamień z datą). Budowla jednonawowa w stylu neogotyckim o zwartej wieloczołowej bryle zdominowanej przez wieżę pozbawioną obecnie helmu. Od pn. do prezbiterium nawy przylega niska zakrystia z przedsionkiem pozbawiona obecnie dachu. Wnętrze jasne dzięki widocznej więźbie dachowej opracowanej dekoracyjnie. Zachowana empora zachodnia, fragmenty ambony, nastawy ołtarzowej, prospektu organowego oraz boazeria ścian. Zachowane ślady polichromii prezbiterium – malowane na niebiesko sklepienie z błyszczącymi gwiazdami, w dolnej partii ścian malowidło patronowe o geometrycznych czerwonym wzorze na jasnym tle, dwuskrzydłowe główne drzwi prowadzące do kościoła. Po 1945 r. kościół służył jako magazyn.

W XVIII w Łopiszewie stanowiącym pierwotnie odrębną wieś (obecnie włączona do Ryczywołu) rodzina Chmielewskich wzniosła założenie dworsko-parkowe z dworem usytuowanym przy południowej granicy parku i biegnącej od niego główną osią widokową prowadzącą do usytuowanego na drugim końcu parku stawu. Następnie zespół przeszedł na własność Franciszka Koszutkiego i Leona Pstrokowskiego. W poł. XIX w. majątność nabył Ernst Gottlob Lehmann, który z kolei odsprzedał ją w 1879 r. rodzinie Hoffmannów. W 1918 r. majątek przejęło na własność państwo pruskie. W 1939

r. stary dwór wraz z oranżerią został zniszczony. Zachowały się pozostałości oficyny oraz budynek gospodarczy. W latach 1942-45 Erdmann von Sierakowski wznosił nowy budynek dworu zlokalizowany przy zachodniej granicy parku. Obiekt piętrowy, na planie prostokąta, murowany i tynkowany, kryty dachem dwuspadowym. Elewacja ogrodowa urozmaicona trójosiowym występem, nad którym znajduje się balkon. Po 1945 r. całość zespołu przejął Skarb Państwa.

W latach 50 XX w. w budynku dworu funkcjonował Ośrodek Szkolenia Zawodowego. Od 1999 r. założenie dworsko-parkowe nabyła I Euro Henia Clinic (Pierwsza Klinika Przepuklin). Park w Łopiszewie (dziś Ryczywół) jest zaniedbany i nie jest pielęgnowany. Utrzymany w stanie złym, wskazana rewaloryzacja i przywrócenie dawnego układu kompozycyjnego.

Zespół dworsko-parkowy w Chlebowie został położony w pobliżu kopalni torfu. Pierwotnie majątek należał do rodziny Lipskich. Dwór z lat 1907-12 przebudowany w 1963-65 r. Z końca XIX w. pochodzą zabudowania folwarczne oraz oficyna, w której mieszkali zarządcy i dzierżawcy folwarku. Gospodarstwo związane było z największym w Wielkopolsce torfowiskiem, którego właściciel baron Konigmanna w latach 1907 – 12 wznosił nową siedzibę. W 1921r. w posiadanie majątku wszedł starosta poznański Józef Głowiński. Do wybuchu 1939 r. folwarkiem zarządzała wdowa po nim. Po 1945 Chlebowo zostało przejęte przez Skarb Państwa, od lat 90 XX w. zespół dworsko-parkowy znajduje się w rękach prywatnych. Budynek dworu ceglany, na rzucie prostokąta z płytkim ryzalitem od frontu., piętrowy, pierwotnie o zwartej bryle z trzema ryzalitami, nakrytej wysokim mansardowym dachem. Obecnie bryła zniekształcona przez parterowe dobudówki boczne. Elewacje tynkowane z umieszczonymi na ryzalitach pionowo usytuowanymi płycinami z dekoracją. Park w Chlebowie z mocno zatartym układem kompozycyjnym. Prace pielęgnacyjne prowadzone są w bardzo ograniczonym stopniu i wykonywane są jedynie w bezpośrednim otoczeniu dworu.

Najstarszy zachowany zespół na terenie gminy Ryczywół został wzniesiony ok. 1840 r. w Dąbrówce Ludomskiej dla ówczesnych właścicieli wsi- Łakomickich. Wiktor Łakomicki przyjaźnił się z wybitnym wielkopolskim lekarzem Karolem Marcinkowskim, który był w Dąbrówce częstym gościem, tam też zmarł w 1846 r. Obecnie przed fasadą dworu znajduje się obelisk upamiętniający Marcinkowskiego. Zabytkowy późnoklasycystyczny dwór w pożarze w 1979 r. utracił pokrycie dachowe wraz z więźbą. Nieużytkowany i dewastowany w kolejnych latach uległ w dużym stopniu zniszczeniu.

Park krajobrazowy założony wraz z powstaniem rezydencji zachowany został w historycznych granicach, z pierwotnym podziałem i siecią dróg. Na skutek wieloletnich zaniedbań zadrzewienie uległo dużemu zubożeniu. Na terenie parku prowadzone są prace sanitarne i pielęgnacyjne. Obecnie założenie znajduje się w prywatnych rękach.

Największym założeniem jest zespół pałacowo-parkowy w Gorzewie, wzniesiony dla rodziny Grabowskich w poł. XIX w. Początkowo wybudowana została centralna część, później wschodnie skrzydło, a na przełomie XIX/XX w. – zachodnie skrzydło. Kompozycja składała się z części rezydencjonalnej, podwórza folwarcznego z licznymi obiektami gospodarczymi oraz kolonii mieszkalnej. Budynek pałacowy, będący własnością Skarbu Państwa (KOWR Oddział w Pile).

Niewielki dwór pochodzący z 1 poł. XIX w. zachowany został w Ludomkach. Wzniesiony z cegły na rzucie prostokąta, jednokondygnacyjny, kryty dachem naczółkowym. Od strony wschodniej budynek poprzedzony nieznacznym ryzalitem, otwartym trzema półkoliście zamkniętymi arkadami do wnętrza sieni. Przeprowadzone po 1945 r. remonty zniszczyły całkowicie detale architektoniczne zdobiące elewacje dworu. Zachowały się pozostałości sztukaterii w jednym z pomieszczeń. Dwór stanowi własność prywatną, od kilku lat pozostaje niezamieszkaną, dewastowaną.

W położonych niedaleko Ludomach z założenia, w którego skład pierwotnie wchodziły budynki dworskie oraz park, po rozparcelowaniu wszystkich budynków dworskich i ziemi przez Komisję Kolonizacyjną w całości zachował się jedynie park podworski. W 1910 r. koloniści wybudowali na jego terenie kościół ewangelicki z pastorówką. Park jest własnością gminy Ryczywół i pełni rolę ogólnodostępnego parku wiejskiego, w ciągu ostatnich lat dokonano znaczących inwestycji na jego terenie. Należy do nich budowa terapeutycznego ogrodu sensorycznego wraz z montażem elementów małej architektury. W ramach zagospodarowania terenu parku przewidziano wykonanie ścieżek edukacyjnych, nasadzenia roślin oraz montaż elementów małej architektury, tj. ścieżka zmysłów – gra terenowa, dendrofon (leśne cymbały) oraz koło wiedzy – ptaki leśne. Zamierzenie ma na celu wspomaganie terapii i wykorzystanie leczniczych właściwości natury do odbudowy zdrowia dzieci i dorosłych.

Ryc. 2 Ogród sensoryczny w Ludomach

Kościół pw. Jana Chrzciciela w Ludomach z lat 1868-94. Pierwszy kościół powstał prawdopodobnie ok. XIII/XIV w. W 1868 r. poświęcono kamień węgielny pod budowę nowego przybytku wg. projektu architektów Statza z Poznania i Platha z Obornik. W 1894 r. miała miejsce konsekracja budowli wzniesionej w stylu neogotyckim. Wnętrze jasne, przestronne z nawą główną przekrytą sklepieniem krzyżowym, boczne gwiaździstymi, prezbiterium sieciowo-gwiaździste. Dach nad korpusem dachowym dwuspadowy, wieża z hełmem wiciowym. Widoczne ślady pierwotnego pokrycia łupkowego. W nawach bocznych pierwotnie znajdowały się wejścia do grobowców do rodziny Grabowskich i Łakomickich, obecnie zamurowane. Ołtarz główny neogotycki z 1880r. wykonany z masy gipsowej, z umieszczonym w centrum obrazem przedstawiającym „Chrzest Chrystusa” (oryginał z 1871 r., obecnie kopia z 1954 r). W ołtarzu bocznym pn. „Matka Boska tzw. Macierzyńska” z XVI w. pochodząca z wcześniejszego kościoła. Na emporze prospekt organowy z 1871 r. wykonany przez braci Walter z Żagania w 1871 r. oraz należące do wyposażenia wcześniejszego kościoła barokowe rzeźby: Św. Stanisław Biskup z XVII w., Św. Wojciech z XVII w., Św. Piotr i

Paweł z XVIII w. a także rzeźba ludowa Św. Wawrzyniec znajdują się w depozycie Muzeum Archidiecezjalnego w Poznaniu.

Kościół poewangelicki obecnie p.w. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny w Ludomach zbudowany w 1910 r. Obecnie kościół filialny. Po parcelacji dawnego majątku Ludomy (zespołu dworsko-parkowego Lipskich) kościół wzniesli osadnicy niemieccy. Budowę świątyni wraz z niewielką pastorówką zakończono w 1910 r. na terenie parku podworskiego Lipskich. Po opuszczeniu Ludom przez Niemców w 1949 r. kościół poświęcono jako kaplice publiczną. Pełnił funkcje kościoła sukuralnego i znajdował się pod opieką siostr ze Zgromadzenia Służebnic Mary. Organy przeniesiono do kościoła w Kiszewie. Od lat 90 XX w. funkcjonuje jako kostnica i kaplica przedpogrzebowa i jest własnością parafii pw. Jana Chrzciciela w Ludomach. Budynek na planie prostokąta, z nawą przekrytą dwuspadowym dachem z oknami powiekowymi. Fasada od zach. zamknięta prostą ścianą, w fasadzie dominuje wieża z baniastym hełmem, nad nią sygnaturka, do ściany wsch. przylega parterowa zakrystia. Elewacje tynkowane o gładkim licu z przyporami na narożach. Wnętrze salowe kryte pseudokolebką, zamknięte od pn. prostokątnym prezbiterium. Z oryginalnego wyposażenia zachowały się metalowy piec, świeczniki oraz witraże z pracowni Adolfa Seilera z widoczną sygnaturą i datą Breslau 1906, na wieży mechanizm zegarowy oraz dzwon. Obiekt stanowi własność kościelną.

W Nininie historyczny układ pałacowo-parkowy został częściowo zatarty. Pałac wzniesiono w 2 poł. XIX w., rozbudowano w 1937 r. Obecnie rezydencja posiada wieloczołową bryłę, o zróżnicowanej wysokości. Wieloosiowe elewacje zachowały prosty detal architektoniczny: profilowane gzymsy i opaski, elementem ozdobnym pozostaje także ganek z neorenesansowymi motywami dekoracyjnymi. Dobra ninińskie po I wojnie światowej przeszły na własność Skarbu Państwa (obecnie KOWR Oddział Terenowy w Pile). Od północnego zachodu pałac otoczony jest niewielkim parkiem o pow. 2,53 ha, z zachowanym starodrzewiem, m.in. pomnikowymi okazami lip. Układ czytelny choć zniekształcony poprzez zlokalizowaną tu hydrofornię oraz budynki gospodarcze mieszkańców dworu. Na terenie Ninina znajduje się też grodzisko wpisane do rejestru zabytków.

Dwór w Orłowie nawiązuje w swojej formie do niewielkiej zwartej neorenesansowej willi. Został zaprojektowany przez spółkę architektoniczną Gropious Schmieden i wzniesiony w 1872 r. Obiekt o zwartej parterowej bryle z wyższym

poddaszem i piętrowymi wystawkami na osi. Elewacje utrzymane są w jednolitej szacie stylowej z wykorzystaniem dekoracyjnego kontrastu czerwonej klinkierowej cegły i białego tynku. W latach powojennych zmieniono układ wnętrza, pokrycie dachowe wymieniono na papę. Całe założenie jest własnością prywatną.

Park w stylu krajobrazowym z k. XIX w. obejmujący obszar 8,45 ha. Najstarsze drzewa liczą ok. 150 lat. Układ kompozycyjny czytelny, mocno zatarty na skutek braku prac pielęgnacyjnych i rozrastające się w sposób niekontrolowany dzikie krzewy i samosiewny. Park pielęgnowany jedynie w bezpośrednim sąsiedztwie dworu, dalsza część parku pielęgnowana jedynie okazjonalnie.

W owalnicowej wsi Radom średniowiecznej metryce, w 2 poł. XIX w. niemiecka rodzina Schnedel zbudowała zespół dworsko-folwarczny. Po 1945 r. zespół przeszedł na własność państwa i został przejęty przez PGR. Obecnie znajduje się w rękach prywatnych. Dwór wzniesiony w 2 poł. XIX w, na rzucie prostokąta z dwiema prostokątnymi dobudówkami, rozbudowany w pocz. XX w. o piętrowe skrzydło od pn-zach. Elewacje tynkowane ze skromną dekoracją w postaci prostych gzymsów i opasek okiennych. Kościół ewangelicki obecnie filialny kościół pw. Podwyższenia Krzyża w Radomiu (filia kościoła parafialnego w Połajewie) został zbudowany staraniem gminy ewangelickiej ok. 1912 r. Zgodnie z projektem wykonanym w pracowni Oskara Hossfelda powstała świątynia w formach nawiązujących do monachijskich kościołów wiejskich z przełomu XVII i XVIII w, z wieżyczką usytuowaną w połaci dachowej, łączącą się ze ścianą szczytową budynku. Wzniesiony z cegły ceramicznej na wysokim kamiennym cokole z kamienia polnego łamanego. Elewacje tynkowane, podparte masywnymi betonowymi szkarpami. Kruchta wybudowana w konstrukcji ryglowej. Kościół jednonawowy z trójbocznie zamkniętym prezbiterium, współczesna przybudówka mieszcząca zakrystię. Przed wejściem głównym podcień wsparty na dwóch kolumnach. Wieżyczka pierwotnie z zegarem.

Obszarami zagrożonymi są tereny dawnych XIX w. cmentarzy szczególnie ewangelickich, żydowskich lub miejsca po cmentarzach. Praktycznie wszystkie cmentarze niekatolickie uległy dewastacji. W wielu wypadkach zachowały się w zasadzie tylko miejsca pocmentarne gdzie jedynym widocznym elementem jest drzewostan bądź grupa krzewów i zarośli rosnąca w miejscu cmentarza (Boruchowo, Gościejewko, Gościejewo Leśne, Ludomki, Skrzetusz, Tłukawy). Na pozostałych cmentarzach ewangelickich zachowało się po kilka czasami kilkanaście mogił i

nagrobków często porozbijanych, zdekompletowanych, czasami z czytelnymi inskrypcjami. Rzadko gdzie zachowały się inne elementy cmentarza np. krzyż cmentarny, fragmenty ogrodzenia lub kraty metalowe ogradzające mogiły (Igrzyna, Lipa, Ludomicko, Ludomy, Piotrowo, Połajewice, Radom, Trzy Góry, Wiardunki, Zawady). Głównym problemem jest brak środków finansowych na rewaloryzację i utrzymanie oraz brak oznaczeń i tablic informacyjnych.

Z myślą o ochronie przed zapomnieniem w latach 2011-2014 na terenie Gminy Ryczywół działało Stowarzyszenie Rewitalizacji Cmentarzy Ewangelickich. Siłami członków Stowarzyszenia i chętnych mieszkańców uporządkowane oraz częściowo odrestaurowane zostały cmentarze ewangelickie w Boruchowie, Ludomach i Wiardunkach. Tereny objęte pracami zostały oczyszczone z roślinności i krzewów, które porastały zabytkowe nagrobki. Odzyskano i przywrócono fragmenty oryginalnych tablic nagrobkowych i krzyży. Zrewitalizowane obiekty znajdują się w pobliżu szlaków rowerowych. Na dzień dzisiejszy wyłącznie cmentarze rzymsko-katolickie znajdujący się na działce nr 471 położonej w miejscowości Ryczywół, a także na działce nr 535/1 położony w miejscowości Ludomy, wykorzystywany jest do celów pochówku i spoczynku osób zmarłych

Już od kilku lat trwają prace związane z uporządkowaniem cmentarza żydowskiego w Ryczywole, które zostały zapoczątkowane wraz z momentem odnalezienia żydowskich macew. Inicjatorzy podjęli się stworzenia lapidarium na terenie kirkutu. Rozpoczęcie prac wiązało się z koniecznością wystąpienia o stosowne uzgodnienia i opinie do Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Komisji Rabinicznej ds. Cmentarzy, Fundacji Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego oraz Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Warszawie. Uzgodnienia zakończyły się sukcesem i pozwoliły na rozpoczęcie prac porządkujących. Dzięki działaniom podejmowanym przez inicjatorów oraz licznych wolontariuszy udało się uporządkować teren kirkutu, odbudować fragment dawnego muru, stworzyć miejsce dla posadowienia pamiątkowych macew żydowskich oraz zagospodarować teren poprzez nasadzenia drzew i krzewów. Stare płyty chodnikowe zebrane podczas remontu jednego z chodników w Ryczywole zostały wykorzystane do stworzenia ścieżki prowadzącej do pamiątkowego miejsca.

Ryc. 3 Odnowiony kirkut w Ryczywole

Na czas obowiązywania Programu Gmina Ryczywół przewiduje pielęgnację i uporządkowanie cmentarzy stanowiących własność Gminy.

Zagrożenia dla zabytków nieruchomych z terenu gminy

Do istotnych zagrożeń obiektów zabytkowych na terenie gminy należy zaliczyć tzw. zagrożenia techniczne. Pierwotny układ komunikacyjny, na który nałożone są wszelkie współczesne rozwiązania drogowe, kumuluje się niekorzystnie w odniesieniu do wszelkich budowli, szczególnie zaś tych, które są obiektami zabytkowymi. Emisje gazów, zanieczyszczeń atmosferycznych, to następna z przyczyn degradujących elewacje pokryte tynkami tradycyjnymi.

Tradycyjna kultura ludowa, której materialnym wyznacznikiem jest budownictwo wiejskie, podlega dynamicznym zmianom tak w funkcji obiektów, jak i w formie. Lokalne społeczności wioskowe, dla których tradycyjne wzory postępowania były wyznacznikiem wartości kształtujących tę społeczność, odchodzą w przeszłość. Nowatorskie trendy gospodarowania niszczą lub wręcz eliminują pozostałości dawnej architektury budowlanej. Na terenie gminy Ryczywół spotyka się coraz mniej przykładów tradycyjnego budownictwa wiejskiego. Można by powiedzieć, że stan

techniczny budynków jest determinowany stanem świadomości o ich historycznej funkcji oraz uświadamianej potrzebie adaptacji we współczesnym społeczeństwie.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową folwarczną i niewielka możliwość wykorzystania starych budynków do nowoczesnej produkcji powoduje opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów.

Do istotnych zagrożeń należą indywidualne postawy oraz przypisane im wartości, które są wyznacznikiem działań, skutkujących decyzjami nie zawsze pomyślnymi dla substancji zabytkowej. Ważnym na dzień dzisiejszy problemem są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi. Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczone. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet programów rewaloryzacyjnych. Swoisty determinizm ekonomiczny niezbędny w prawidłowo postrzeganej polityce ochrony dóbr zabytkowych, to warunek szczególny, którego dopełnienie pozwoli mieć nadzieję, że w czasie rozsądnym do przewidzenia, uda się zrealizować wszystkie zadania związane z rewaloryzacją.

Obiekty będące pod administracją gminną:

Gmina posiada tytuł własności w stosunku do kilku obiektów wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków:

1. park dworski w Ludomach
2. kościół poewangelicki w Ryczywole
3. Ryczywół, ul. Czarnkowska 5 (w części własność Gminy)
4. Ryczywół, ul. Czarnkowska 6 (w części własność Gminy)
5. Ryczywół, ul. Czarnkowska 14 (w części własność Gminy)
6. Ryczywół, ul. Czarnkowska 43 (w części własność Gminy)
7. Ryczywół, ul. Czarnkowska 44 (w części własność Gminy)
8. Ryczywół, ul. Marcinkowskiego 15 (w części własność Gminy)
9. Ryczywół, ul. Mickiewicza 13 (w części własność Gminy)
10. Ryczywół, ul. Mickiewicza 14
11. Ryczywół, ul. Mickiewicza 4 i 5 (w części własność Gminy)
12. Ryczywół, ul. Mickiewicza 10
13. Ryczywół, ul. Mickiewicza 33

14. Ryczywół, Os. Parkowe 16
15. Ryczywół, Plac 1 Maja 3 (w części własność Gminy)
16. Ryczywół, Plac 1 Maja 4 (w części własność Gminy)
17. Ryczywół, Plac 1 Maja 11 (w części własność Gminy)
18. Ryczywół, Plac 1 Maja 27 (w części własność Gminy)
19. Ryczywół, Plac 1 Maja 28, 29 (w części własność Gminy)
20. Ryczywół, Plac 1 Maja 35 (w części własność Gminy)
21. Ryczywół, ul. 6 Stycznia 2
22. Tłukawy 14
23. Gorzewo 12
24. Ludomy 84
25. Ninino 16
26. Radom 35
27. Radom 41
28. Skrzetusz 59
29. Skrzetusz, droga brukowana dz. nr 537

Oprócz nich własnością komunalną są następujące tereny cmentarzy:

- cmentarz ewangelicki w Gościejewku - dz. nr 33,
- cmentarz ewangelicki w Igrzynie - dz. nr 20,
- cmentarz ewangelicki w Lipie - dz. nr 70/1 i 70/2,
- cmentarz ewangelicki w Ludomicku - dz. nr 20,
- cmentarz ewangelicki w Piotrowie - dz. nr 92,
- cmentarz ewangelicki w Piotrowie - dz. nr 210,
- cmentarz ewangelicki w Połajewicach - dz. nr 6,
- cmentarz ewangelicki w Radomiu - dz. nr 89,
- cmentarz żydowski w Ryczywole - dz. nr 37,
- cmentarz ewangelicki w Ryczywole - dz. nr 607,
- cmentarz ewangelicki w Wiardunkach - dz. nr 116,
- cmentarz ewangelicki w Ludomach - dz. nr 517,
- cmentarz ewangelicki w Zawadach - dz. nr 17 i 18.

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywieżenia zabytku za granicę albo wywieżenia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wszelkie prace przy obiektach ruchomych wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwolenia konserwatora zabytków.

Na terenie gminy Ryczywół wpisano do rejestru zabytków ruchomych wystrój i wyposażenie kościoła par. p.w.św. Mikołaja w Ryczywle nr rejestru 550/Wlkp/B z dnia 20.04.2020r. Na uwagę zasługuje też wystrój kościoła parafialnego p.w. św. Jana Chrzciciela w Ludomach oraz witraże w poewangelickim kościele w Ludomach.

6.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy. Środowisko kulturowe gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki pradziejowej do epoki nowożytnej. Stanowiska ewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski i obejmują arkusze 61-37, 61-38, 62-37, 62-38, 62-39, 63-37, 63-38, 64-37, 64-38, 65-38, 66-38. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze. Stanowiska datowane są od epoki pradziejowej przez okres wpływów rzymskich, średniowiecze, a kończąc na okresie nowożytnym.

Zgodnie z Zarządzeniem nr 5/2021 Wójta Gminy Ryczywół z dnia 19 stycznia 2021 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków Stanowisk Archeologicznych Gminy Ryczywół w gminie znajduje się kilkaset zewidencjonowanych i rozpoznanych stanowisk archeologicznych, stanowiących dobro kultury i objętych ochroną konserwatorską. Wpisane do rejestru zabytków grodzisko (Ninino, stan.1, obszar AZP 44-27/60, nr rejestru 855/A, decyzją z dnia 17 lutego 1970 r., nowy nr rejestru 143/Wlkp/C) położone w niewielkiej odległości na południowy-zachód od wsi Ninino, objęte jest pełną ochroną prawną (teren grodziska należy do Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe Nadleśnictwo Oborniki). Podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo – konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Systematyzuje dotychczasowy zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację archeologiczną terenu oraz uwzględnianie informacji zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach i publikacjach. Należy jednak pamiętać, że zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Poniższa tabela prezentuje zasoby archeologicznego dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Ryczywół:

STANOWISKA	liczba	w tym wpisanych do rejestru
grodziska	2	1
osady	320	x
cmentarzyska	16	x
inne	135	x

Stanowiska archeologiczne z terenu gminy przede wszystkim są reprezentowane przez osady. Osadnictwo wykazuje zależność od sieci hydrograficznej i koncentruje się

głównie w strefie pradoliny rzeki Flinty, na styku tej pradoliny z wysoczyzną oraz wokół jej dopływów. Miejscem intensywnego osadnictwa był rejon miejscowości Skrzetusz, Tłukawy, Boruchowo, Wiardunki i Ninino. Najstarsze ślady bytności człowieka związane są z okupowaniem, przez krótkotrwale obozowiska mezolitycznych społeczności myśliwsko-rybackich, krawędzi małych dolin w pobliżu Skrzetusza. Wśród punktów osadniczych pochodzących z okresu neolitu szczególną wartość reprezentują osady z Piotrowa, Tłukaw oraz z Zawad. Wśród stanowisk liczną grupę stanowią stanowiska wielokulturowe obrazujące cały przekrój od pradziejów poprzez nowożytność. Dużą wartość poznawczą reprezentuje kompleks osadniczy w Boruchowie. Osadnictwo nowożytne dokumentuje materiał ceramiczny z XVI-XVIII w. wokół wsi jak: Skrzetusz, Tłukawy, Ninino, Boruchowo będący śladem ich nieprzerwanego osadnictwa trwającego do dziś.

Zagrożenia dla zabytków archeologicznych z terenu gminy

Przed wszystkim należy podkreślić, że wszelkie inwestycje, które wiążą się z pracami ziemnymi, takie jak np. kanalizacja, wodociągi, inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe, budowa dróg, obwodnic, lokalizacje żwirowni, kopalni kruszywa, planowane zalesienia, melioracje, regulacje cieków wodnych itp., stanowią istotne zagrożenie dla zabytków archeologicznych. Do takich inwestycji w najbliższych latach należy zaliczyć następujące projekty:

- budowa elektrowni wiatrowych;
- budowa kanalizacji sanitarnej;
- budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w sołectwach gminy;
- rozbudowa sieci dróg gminnych i powiatowych;
- budowa obiektów rekreacyjno – sportowych w gminie Ryczywół.

Zdecydowana większość stanowisk archeologicznych z terenu gminy znajduje się na terenach rolnych, łąkach oraz nieużytkach. Stanowiska występują z reguły w pobliżu cieków wodnych lub ich bezpośrednim sąsiedztwie oraz na wyniesieniach terenu, a także w rozlewiskach rzeki Flinty. Z racji intensywnej uprawy roli, niemal wszystkie stanowiska są potencjalnie narażone na zniszczenie, ale ze względu na stopień

zagrożenia i ich wartość poznawczą należy je zróżnicować i adekwatnie z nimi postępować.

Przy szczególnie ważnych stanowiskach archeologicznych (zwłaszcza tych posiadających własną formę terenową – grodziska i kurhany), w ich obrębie i otoczeniu powinien obowiązywać całkowity zakaz zabudowy. W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowisk archeologicznych właściwy miejscowo konserwator zabytków może nakazać wykonanie wyprzedzających inwestycję badań archeologicznych.

W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowiska należy realizować wyprzedzającą daną inwestycję ratownicze badania archeologiczne, a w bezpośrednim sąsiedztwie stanowiska przeprowadzić ścisły nadzór archeologiczny. Ewentualne granice stref badań powinny zostać ustalone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub określone na mocy decyzji o warunkach zabudowy lub inwestycji celu publicznego.

Należy zwrócić baczną uwagę na prace ziemne podczas działalności inwestycyjnej w obrębie poszczególnych stanowisk archeologicznych i objąć te stanowiska ochroną konserwatorską już na etapie koncepcyjnym. Inwestorzy powinni wystąpić do właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków o wydanie zaleceń i uwarunkowań koniecznych do spełnienia w związku z daną inwestycją. Właściwy miejscowo wojewódzki konserwator zabytków może nakazać wykonanie poprzedzających inwestycję badań archeologicznych w trakcie prac ziemnych. Niezależnie od działalności inwestycyjnej, stanowiska w obrębie których zewidencjonowano liczne zabytki ruchome, zebrane w trakcie badań powierzchniowych należy typować w pierwszej kolejności do ratowniczych badań wykopaliskowych. Dodatkowo postuluje się także przeprowadzenie planowych badań archeologicznych, ukierunkowanych na uzupełnienie informacji dotyczących konkretnych stanowisk.

W przypadku ujawnienia podczas badań archeologicznych nowych faktów osadniczych należy ten fakt odnotować w karcie adresowej gminnej ewidencji zabytków. W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest ujmowanie zagadnień związanych z ochroną zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz uzgadnianie i wypełnianie

przez inwestorów wymogów konserwatorskich zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków.

Zgodnie z art. 7 pkt. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków (w tym archeologicznych) ustala się w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji z zakresie lotniska użytku publicznego.

6.6 KRAJOBRAZ KULTUROWY

Na terenie gminy znajduje się wiele interesujących obiektów związanych z dziedzictwem kulturowym regionu. W przestrzeni najsilniej zaznaczają swoją obecność obiekty kubaturowe, przede wszystkim obiekty architektury sakralnej i rezydencjonalnej, te ostatnie zwłaszcza w powiązaniu z parkami krajobrazowymi i towarzyszącą zabudową.

Ryc. 4 Budynek Urzędu Gminy w Ryczywole wpisany do GEZ

Zachowane obiekty zabytkowe pozwalają odczytać funkcję, jaką w przeszłości w danej miejscowości była spełniana. Zachowane przykłady zabytkowego budownictwa zagrodowego obrazują możliwości, jakie w tym zakresie istniały w XIX i na pocz. XX w. na terenach objętych zaborem pruskim.

Rozwój przestrzenny miejscowości Ryczywół zasadza się na czworobocznym wydłużonym placu handlowym, późniejszym rynku, wydłużonym w kierunku półn.-wsch. i płd.-zach. z układem ulic, wychodzących z każdego narożnika, z zgodnie z historycznymi wlotami w kierunku Rogoźna, Obornik, Chodzież, Czarnkowa oraz lokalna do Łopiszewa. W 1896 r. miasto uzyskało połączenie kolejowe do Obornik (częściowo zachowany zespół dawnego dworca kolejowego).

Zachowana historyczna zabudowa jest typowa dla małych miasteczek o funkcji rzemieślniczo-rolniczej z końca XIX i pocz. XX w. Szczególnie widoczna jest przy ul. Czarnkowskiej gdzie nadal istnieją ciągi historycznych budynków mieszkalnych o skromnych elewacjach, przeważnie parterowych, rzadziej jednopiętrowych, krytych wysokim dachem dwuspadowym, z sienią na osi lub przejazdem. Na terenie rynku zabudowa zróżnicowana, od domów jednokondygnacyjnych z końca XIX w. do nowszych trójkondygnacyjnych z fasadami opracowanymi dekoracyjnie głównie z pocz. XX w. W panoramie miejscowości dominantę architektoniczną stanowią dwa zespoły sakralne: kościoła katolickiego i ewangelickiego.

Nie utworzono na terenie gminy parków kulturowych, brak też objętych ochroną układów przestrzennych. Historyczny układ urbanistyczny miejscowości Ryczywół wpisany jest do gminnej ewidencji zabytków.

6.7 ZASOBY MUZEALNE

Na terenie gminy brak placówek muzealnych.

6.8 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną

wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje takie przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem itp.

Na terenie gminy zachowana jest pamięć o miejscach kultu takich jak kapliczki przydrożne, które są pielęgnowane przez lokalną społeczność. W ramach edukacji szkolnej i przedszkolnej organizowane są różnego typu zajęcia związane z tradycjami regionalnymi, organizowane są również imprezy związane ze zwyczajami rolniczymi (np. coroczne Dożynki).

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę słabych i mocnych stron Gminy

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Rzeźba terenu, obecność lasów i cieków wodnych • Położenie Gminy w pobliżu ważnych szlaków komunikacyjnych • Dobra drogowa dostępność gminy • Dobrze rozwinięta sieć dróg lokalnych	• Brak dostępności kolejowej • Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego

• Bogata historia terenów gminy • Zachowane obiekty sakralne o wysokiej wartości kulturowej • Obecność założeń dworsko-parkowych i terenów zieleni komponowanej • Cenny zasób stanowisk archeologicznych w tym wpisanych do rejestru zabytków • Duża liczba cmentarzy różnych wyznań • Bliskie sąsiedztwo dużego miasta – Poznania • Korzystna lokalizacja siedziby Gminy, w centrum obszaru Gminy • Czystość środowiska • Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze Gminy • Aktywna działalność lokalnych organizacji pozarządowych • Duża aktywność mieszkańców przy odnowie zabytkowych cmentarzy • Uczestnictwo Gminy w działaniach związanych z turystyką	• Samowole budowlane oraz niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, powodujące utratę walorów zabytkowych • Niezbyt duże środki w budżecie Gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Niepełne wykorzystanie walorów turystycznych Gminy • Zła sytuacja finansowa wielu właścicieli obiektów zabytkowych • Niewielka ilość działań dotyczących rozwijania tożsamości regionalnej w ofercie edukacyjnej szkół
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych Gminy, przyciągająca turystów • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby	• Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do charakteru regionu • Zmiany w układach przestrzennych, związane z nową zabudową • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Brak komunikacji na linii właściciele – władze samorządowe • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych

• Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Korzystanie z dofinansowania na działania rewitalizacyjne (np. w ramach RPO) • Korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. KSOW • Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych	• oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację środowiska naturalnego • Zanik tradycji i tożsamości regionalnych • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe • Akty wandalizmu
--	---

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY RYCZYWÓŁ

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów gminy i charakter jej dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

PRIORYTET I – DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH

Cel szczegółowy I.1 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przeznaczanie środków finansowych z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych

- do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków, na miarę możliwości finansowych budżetu Gminy,
2. Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przy identyfikacji i realizacji zadań związanych z ochroną zabytków zlokalizowanych na terenie gminy,
 3. Wspólne działania z Powiatowym Urzędem Pracy w celu wykorzystania osób bezrobotnych do prac pielęgnacyjnych przy obiektach zabytkowych (np. terenach cmentarnych),
 4. Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich),
 5. Monitorowanie stanu obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, a będących pod administracją Gminy.
 6. Rewaloryzacja parku w Ludomach – w zależności od sytuacji budżetowej oraz niezbędnych potrzeb wykonywane będą prace pielęgnacyjne drzewostanu
 7. Rewaloryzacja kościoła poewangelickiego w Ryczywole (stan techniczny niezadowalający – stwierdzono min. ubytki w ogrodzeniu, zawilgocenia wnętrza i odspojenia tynku, uszkodzenie konstrukcji empory i braki w deskowaniu podłogi, zniszczone schody na wieżę, ubytki w partii muru ceglanego oraz braki części odpływów rur spustowych). Prace obejmą m.in.:
 - remont drewnianych żaluzji pod wieżą kościoła,
 - dezynsekcję gazową obiektu w celu wyłęgania robaków
 - naprawę szczelbi w ogrodzeniu
 - w zależności od środków w budżecie remont schodów wejściowych na wieżę i emporę

Cel szczegółowy I.2 Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

Działania:

1. Stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskazów itp., w tym wykorzystania nowoczesnych technologii informatycznych i lokalizacji GPS i kodów QR,
2. Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających mieszkańcom i turystom zasoby historyczne gminy,

3. Atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych.

Cel szczegółowy I.3 Dbłość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy

Działania:

1. Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi,
2. Coroczna aktualizacja założeń przyjętego w roku gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (ostatnia aktualizacja - 2015 rok),
3. Realizacja zasad ładu przestrzennego m.in. poprzez utrzymanie czytelności form przestrzennych, dostosowania form budowli w stosunku do ich funkcji w przestrzeni oraz dbałości o krajobraz kulturowy,
4. Regularna aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków (zarówno w zakresie architektury, jak i stanowisk archeologicznych), w porozumieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
5. Opracowanie ewidencji obiektów małej architektury.

Cel szczegółowy I.4 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Wspieranie działalności instytucji kultury i organizacji pozarządowych podejmujących zadania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego,
2. Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego,
3. Wsparcie akcji mających na celu odrestaurowanie lub uporządkowanie obiektów zabytkowych, cennych z punktu widzenia lokalnej społeczności oraz propagowanie lokalnej kultury i tradycji dziedzictwa kulturowego.
4. Wprowadzenie do edukacji szkolnej i przedszkolnej zadań edukacyjnych skierowanych do dzieci i młodzieży, których celem byłoby uwrażliwienie dzieci i młodzieży na problematykę ochrony zabytków.

PRIORYTET II – ROZWÓJ TURYSTYKI W GMINIE W OPARCIU O BOGACTWO
DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

**Cel szczegółowy II.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach
dziedzictwa kulturowego**

Działania:

1. Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych,
2. Tworzenie nowych produktów, ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjnych form turystyki bądź aktywności mogących przyciągnąć turystów - np. turystyka eksploracji, geocaching, gry terenowe, gry wojenne,
3. Tworzenie szlaków turystycznych związanych z historycznymi postaciami z terenów gminy,
4. Organizacja lub kontynuacja organizacji imprez masowych, związanych z lokalnym zasobem zabytkowym i kulturalnym,
5. Organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom gminy i regionu lokalne wartości historyczne.

**Cel szczegółowy II.2 Wykorzystanie mediów tradycyjnych, Internetu i multimediów
w celu nowoczesnej promocji walorów zabytkowych**

Działania:

1. Dbanie o aktualizację gminnej strony www,
2. Wykorzystanie nowoczesnych technologii dostępnych w profesjonalnych serwisach internetowych, a także w urządzeniach mobilnych,
3. Rozwój systemu informacji przestrzennej z warstwą informacyjną na temat obiektów zabytkowych wchodzących w skład Gminnej Ewidencji Zabytków oraz udostępnienie go na forum publicznym,
4. Współpraca z mediami, zarówno tradycyjnymi, jak i internetowymi.

**Cel szczegółowy II.3 Poprawa dostępności obiektów zabytkowych dla osób
niepełnosprawnych**

Działania:

1. Przystosowanie obiektów zabytkowych dla osób z niepełnosprawnością,

2. Wykorzystanie dźwięków, muzyki i audioprzewodników w celu przedstawiania informacji o obiektach zabytkowych osobom niewidomym i niedowidzącym.

Z racji faktu zaistnienia sytuacji epidemiologicznej i związanych z tym trudności z oszacowaniem potencjalnego budżetu Gminy, na chwilę obecną Gmina nie jest w stanie podać konkretnych szczegółów inwestycji w zasób zabytkowy. Dodatkowo w związku z faktem, że tylko niewielka część obiektów jest administrowana przez Gminę, a pozostałe stanowią własność osób prywatnych i prawnych możliwości inwestycyjne są w bardzo dużej mierze ograniczone do przekazywania środków w ramach uchwały Rady Gminy o dofinansowaniu zabytków wpisanych do rejestru lub GEZ. W momencie ustabilizowania sytuacji ekonomicznej Gmina powróci do realizacji priorytetów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, traktując je jako jedno z podstawowych działań samorządu gminnego.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Ryczywół powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Powiatowego Konserwatora Zabytków, Powiatowego Urzędu Pracy, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Ryczywół zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, gminne placówki kultury – np. biblioteka) oraz wydziały Urzędu Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),

- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art.87 ust.1 i ust.5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata Wójt sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy. Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu Opieki nad Zabytkami były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym m.in. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (szczegóły dostępne na <http://www.mkidn.gov.pl>)
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków (szczegóły dostępne na <http://poznan.wuoz.gov.pl>)
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- inne źródła

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (szczegóły nt. nowej perspektywy finansowania dostępne są na stronach WRPO)
- źródła w ramach programów unijnych takich jak Program Rozwoju Obszarów Wiejskich lub Program Infrastruktura i Środowisko
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Fundusz EOG (szczegóły programów ogłaszane są na bieżąco)

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY RYCZYWÓŁ

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Ryczywół jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie gminy Ryczywół, bogactwo obiektów posiadających wartości zabytkowe oraz skuteczne działania samorządu w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych, Gminny Program Opieki nad Zabytkami

stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy Ryczywół, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.

WYKAZ OBIEKTÓW WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW

Boruchowo

Dom nr 11 , 2 poł XIX w.

Cmentarz ewangelicki, XIX w., nieczynny;

Chlebowo

Kotłownia, k. XIX w.;

Dwór, dz. nr 95, 1907-1912r.;

Park, dz. nr 95, k. XIX w.;

Dom zarządcy, dz. nr 97, k. XIX w.;

Oficina dworska, dz. nr 96, k. XIX w.;

Budynek gospodarczy, dz. nr 96, k. XIX w.;

Dąbrówka Ludomska

Dwór, dz. nr 59/2, ok. 1840 r.;

Park, dz. nr 59/2, poł XIX w.;

Dom nr 10-11, 1912 r.;

Dom nr 14, 1913 r.;

Dom nr 17 (dwojak), 1860 r.;

Zespół folwarczny 2 poł XIX w., pocz. XX w.;

Chlewnia 1860r.; dz. nr 59/13 (dawniej 59/11),

Spichlerz , dz. nr 59/14 (dawniej 59/11), 1910r.;

Spichlerz, dz. nr 59/13 (dawniej 59/11) 1900 r.;

Stodoła, dz. nr 59/14 (dawniej 59/11), 1960 r.;

Obora, dz. nr 59/14 (dawniej 59/11), 1909r.;

Kuźnia, dz. nr 59/14 (dawniej 59/11), 1890 r.;

Drzonek

Dom nr 19, 2 poł XIX w.;

Dom z budynkiem inwentarskim 22, 2 poł

Gorzewo

Rządcówka nr 2, dom folwarczny, koniec XIX w.;

Pałac nr 2a, zespół pałacowy, połowa XIX w.;

oficyna pałacowa nr 3, zespół pałacowy, koniec XIX w.;

Brama parkowa, dz. nr 193/26, 2 poł XIX w.

Dom nr 5, koniec XIX w.;

Dom nr 6, koniec XIX w.;

Dom nr 11, pocz. XX w.

Dom nr 23, pocz. XX w.;

Dom-czworak nr 25, 1 ćw. XX w.;

Dom nr 26, 2 poł. XIX w.;

Dom nr 27, 2 poł. XIX w.;

Dom-dwojak nr 29, I ćw. XX w.;

Dom-czworak nr 30, 2 poł XIX w./ XX w.;

Świetlica wiejska, dz. nr 131 (dawniej szkoła), lata 30 XX w.;

Gorzelnia, dz. nr 193/45, zespół folwarczny, koniec XIX w.;

Masarnia dz. nr 193/41, zespół folwarczny, początek XX w.;

Obora dz. nr 194/44, k. XIX w.;

Spichlerz, dz. nr 193/41, 1 ćw. XX w.;

Park, 2 poł XIX w.;

Wozownia, XIX – XX w.;

Cielętnik, ob. tuczarnia, dz. nr 193/28, k. XIX w.;

Gościejewko

Dom nr 7, 4 ćw. XIX w.;

Dom nr 10, 4 ćw. XIX w.; Dom nr 15, 1882 r.;

Dom nr 16, 4 ćw. XIX w.;

Cmentarz ewangelicki, dz. nr 33, XIX w., (nieczynny)

Gościejewko Leśne

Cmentarz ewangelicki, dz. nr 20, XIX w., (nieczynny)

Igrzyna

Cmentarz ewangelicki, dz. nr 20, XIX w., (nieczynny)

Krężoły

Zespół dworsko-folwarczny, dz. nr 21/5, 21/3, 21/1, 2 poł. XIX w., k. XIX w., I ćw. XX w.;

Dwór nr 4, k. XIX w.,

Chlewnia dz. nr 21/4, 2 poł. XIX w.;

Obora, dz. nr 21/5, I ćw. XX w.,

Spichlerz, dz. nr 21/3, k. XIX w.;

Obora, dz. nr 21/5, 1939 r.;

Lipa

Dom nr 47, 1. 30 XX w.,

Dom nr 61, 1. 20 XX w.,

Kuźnia 65, 1900 r.,

Dom nr 77, pocz. XX w.,

Dom 93, 1. 30 XX w.

Obora nr 93, 1. 30 XX w.

Dom nr 98, l. 30 XX w.,

Dom nr 107, pocz. XX w.,

Dom nr 113, 1936 r.,

Obora nr 113, l. 30 XX W.,

Dom 120, pocz. XX w.,

Cmentarz ewangelicki, dz. nr 70/1, 70/2, XIX w., (nieczynny)

Ludomicko

Cmentarz ewangelicki, dz. nr 20, XIX w., (nieczynny)

Ludomki

Dom nr 2, początek XX w.;

Dom nr 29, zespół domów dla wojsk niemieckich, lata 40 XX w.;

Dom nr 29A, zespół domów dla wojsk niemieckich, lata 40 XX w.;

Dom nr 30, zespół domów dla wojsk niemieckich, lata 40 XX w.;

Dom nr 31, zespół domów dla wojsk niemieckich, lata 40 XX w.;

Dom nr 33, zespół domów dla wojsk niemieckich, lata 40 XX w.;

Dom nr 34, zespół domów dla wojsk niemieckich, lata 40 XX w.;

Dwór dz. nr 437/5, 1 poł. XIX w.;

Cmentarz ewangelicki, dz. nr 517, XIX w., nieczynny;

Obora, dz. nr 437/5 1 ćw. XX w.;

Park, dz. nr 437/5, poł. XIX w.

Ludomy

Dom nr 16, pocz. XIX w.

Dom nr 17, pocz. XX w.;

Dom nr 30, k. XIX w

Dom nr 41, k. XIX w,

Dom nr 45, pocz. XX w.;

Dom nr 47, pocz. XX w.;

Obora nr 47, pocz. XX w.;

Dom nr 50, k. XIX w.;

Stodoła nr 50, k. XIX w.;

Dom nr 57, pocz. XX w.;

Obora nr 57, 1. 20 XX w.;

Dom nr 59, 3 ćw. XIX w.;

Dom nr 60, 3 ćw. XIX w.;

Dom nr 61, pocz. XX w.;

Stajnia / ob. budynek gospodarczy nr 61, pocz. XX w.;

Dom nr 62, pocz. XX w.,

Dom nr 64, pocz. XX w.;

Dom nr 68, pocz. XX w.;

Dom nr 73, pocz. XX w.;

Dom nr 77, pocz. XX w.;

Budynek gospodarczy nr 87, 2 poł. XIX w.;

Dom nr 94, k. XIX w.;

Dom nr 97, k. XIX w.;

Obora nr 97, k. XIX w.,

Szkoła dz. nr 84, pocz. XX w.;

Budynek gospodarczy, pocz. XX w.;

Kościół katolicki pw. Św. Jana Chrzciciela, 1868-1894 r.,

Kościół ewangelicki, 1910 r.;

Park, XVIII/XIX w.; Pastorówka, 1910 r.,

Plebania, 1889-1891 r.

Cmentarz rzymsko-katolicki, dz. nr 535/1, XIX w. (nieczynny)

Cmentarz ewangelicki, XIX w. (nieczynny);

Łaszczewiec

Budynek gospodarczy nr 4, k. XIX w.,

Ninino

Dom nr 5, koniec XIX w.,

Dom nr 8, I ćw. XX w.;

Dom nr 6, 4 ćw. XIX w.

Dom nr 7, I ćw. XX w.;

Dom nr 10, poł. XIX w.;

Dom nr 16, 4 ćw. XIX w.;

Dom nr 19, 1 ćw. xx w.;

Dom nr 20, I ćw. XX w.;

Dom nr 21 1 ćw. xx w.;

Dom nr 23, 1 ćw. xx w.;

Dom nr 25, 1 ćw. xx w.;

Dom nr 26, 1 ćw. xx w.;

Stodoła nr 26, k. XIX w.;

Obora nr 27a, 1886 r.;

Obora nr 31, 1 ćw. XX w.;

Dom nr 31, 1 ćw. XX w.;

Zespół folwarczny, 2 poł. XIX w., pocz. XX w., lata 20 XX w.;

Stodoła, zespół folwarczny, koniec XIX w.;

Dom nr 29, 1 ćw. XX w.;

Stodoła nr 29, k. XIX w. •

Spichlerz, zespół folwarczny, 1911-1920 r.;

Młyn nr 37a, zespół folwarczny ob. budynek mieszkalny, koniec XIX w.;

Dawna stodoła i magazyn nr 37, 2 poł. XIX w.;

Brama parkowa, zespół pałacowy, 2 poł. XIX w.;

Obora, dz. nr 104, zespół folwarczny, 1886 r. •

Pałac, zespół pałacowy ob. budynek mieszkalny, dz. nr 114/2, 2 poł. XIX w.;

Park, dz. nr 114/2, 2 poł. XIX w.;

Wozownia dz. nr 114/3, koniec XIX w.

Orłowo

Czworak, nr 4, koniec

Czworak, nr 6 koniec XIX w.;

Czworak, nr 7 koniec XIX w.;

Dwór, zespół dworski, dz. nr 29/11, 1897 r.;

Budynek gospodarczy, dz. nr 29/9 (magazyn), 1865 r.;

Obora, zespół folwarczny, dz. nr 29/9 koniec XIX w.;

Obora, zespół folwarczny, dz. nr 29/9 koniec XIX w.;

Owczarnia, zespół folwarczny, dz. nr 29/9 koniec XIX w.;

Park, zespół dworki, dz. nr 29/9, koniec XIX w.;

Stajnia, zespół folwarczny, dz. nr 29/9 koniec XIX w.;

Cielętnik, ob. chlewnia, zespół folwarczny, pocz. XX w.;

Stodoła, zespół folwarczny, dz. nr 29/11, koniec XIX w.

Park dz. nr 29/9, k. XIX w.,

Zespół dworsko-folwarczny, 2 poł. XIX w. – pocz. XX w.;

Piotrowo

Dom nr 2/2a, 2 poł. XIX w.; Dom nr 1 1, 2 poł. w.;

Dom nr 12, 2 poł. XIX/XX w.;

Cmentarz ewangelicki, dz. nr 92, XIX w., nieczynny;

Cmentarz ewangelicki, dz. nr 210 XIX w., nieczynny

Zespół folwarczny Piotrowo k. XIX w., pocz. XX w.;

Radom

Dom nr 2, koniec XIX w.;

Dom nr 26 koniec XIX w.;

Dom nr 31 koniec XIX w.;

Dom nr 32, początek XX w.;

Dom nr 35, pocz. XX w.;

Dom nr 36, pocz. XX w.;

Dom nr 40 pocz. XX w.;

Szkoła/ ob. budynek mieszkalny nr 41, pocz. XX w.;

Chlewnia lob. bud. inwentarsko-magazynowy, dz. nr 83/12, pocz. XX w.;

Cmentarz ewangelicki, dz. nr 89 XIX w., nieczynny;

Kościół filialny, pw. Podwyższenia Krzyża, dz. nr 225, 1912 r.;

Kurnik ob. magazyn, dz. 83/12, lata 40 XX w.;

Obora, zespół folwarczny, dz. 83/12, 3 ćw. XIX w.;

Rządówka, zespół folwarczny, dz. 83/12, 2 w.;

Stajnia ob. jałownik, dz. 83/12, pocz. XX w.;

Stodoła ob. magazyn, dz. nr 83/12 pocz. XX w.;

Zespół folwarczny, 2 poł. XIX w - pocz. XIX w.;

Ryczywół

Dom, ul. Czarnkowska 1, z 4 ćw. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 2, z 1 poł. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 3, z poł. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 4, z 1 poł. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 5, z 3 ćw. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 6, z 2 poł. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 7, z pocz. XX w.

Dom, ul. Czarnkowska 10, z poł. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 13, z poł. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 14, z k. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 15, z k. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 19, z 3 ćw. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 21, z poł. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 23, z k. XIX w.

Budynki gospodarcze, ul. Czarnkowska 23, z 4 ćw. XIX w.

Kościół ewangelicki, ul. Czarnkowska 24, z 1889 r.

Ogrodzenie, ul. Czarnkowska 24, z 1889 r.

Szkoła, ul. Czarnkowska 25, z pocz. XX w.

Budynek gospodarczy, ul. Czarnkowska 25, z pocz. XX w.

Dom, ul. Czarnkowska 26, z pocz. XX w.

Dom, ul. Czarnkowska 27, z 2 poł. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 30, z poł. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 31, z poł. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 32, z poł. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 35, z 2 poł. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 36, z 2 poł. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 39, z k. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 41, z poł. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 42, z poł. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 43, z 2 poł. XIX w.

Dom / d. synagoga, ul. Czarnkowska 44, z 2 poł. XIX w., poł. XX w.

Dom, ul. Czarnkowska 45, z 1 poł. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 16, z poł. XIX w.

Dom, ul. Czarnkowska 20, z pocz. XX w.

Dom, ul. Kolejowa 9, z 1 ćw. XX w.

Dom, ul. Kolejowa 10, z 1 ćw. XX w.

Dom / magazyn zbożowy, ul. Kolejowa 11, z pocz. XX w.

Dom, ul. Kolejowa 22, z 1900 r.

Pocztą, ul. Kolejowa 24, z 1900 r.

Dom, ul. Kolejowa 26,27, z 1900 r.

Dworzec kolejowy, ul. Kolejowa 12, z pocz. XX w.

Dom pracowników kolei, ul. Kolejowa 15, z pocz. XX w.

Budynek gospodarczy, ul. Kolejowa 15, z pocz. XX w.

Dom pracowników kolei, ul. Kolejowa 16, z pocz. XX w.

Budynek gospodarczy, ul. Kolejowa 16, z pocz. XX w.

Magazyn zbożowy, ul. Kolejowa 19, z pocz. XX w.

Stodoła, ul. Obornicka 1, z k. XIX w.

Dom, ul. Obornicka 1, z I ćw. XX w.

Dom, Plac 1 Maja 1, z poł. XIX w.

Dom, Plac 1 Maja 3, z k. XIX w.

Dom, Plac 1 Maja 4, z k. XIX w.

Dom, Plac 1 Maja 5, z poł. XIX w.

Dom, Plac 1 Maja 6, z 1900 r.

Dom, Plac 1 Maja 7, z poł. XIX w.

Dom, Plac 1 Maja 8, z poł. XIX w.

Dom, Plac 1 Maja 9, z 1 poł. XIX w.

Dom, Plac 1 Maja 10, z 1 poł. XIX w.

Dom, Plac 1 Maja 11, z 1900 r.

Dom, Plac 1 Maja 13, z poł. XIX w.

Dom, Plac 1 Maja 16, z poł. XIX w.

Dom, Plac 1 Maja 19, z pocz. XX w.

Dom, Plac 1 Maja 23, z poł. XIX w.

Dom, Plac 1 Maja 25, z k. XIX w.

Dom, Plac I Maja 26, z 3 ćw. XIX w.

Dom, Plac I Maja 27, z 2 poł. XIX w.

Dom, Plac 1 Maja 28/29, z 1900 r.

Dom, Plac 1 Maja 31, z pocz. XX w.

Dom, Plac 1 Maja 32, z poł. XIX w.

Dom, Plac I Maja 35, z I poł. XIX w.

Dom, Plac 1 Maja 36, z 4 ćw. XIX w.

Dom, Plac 1 Maja 38, z k. XIX w.

Dom, ul. Marcinkowskiego 2, z 1900 r.

Dom, ul. Marcinkowskiego 10, z k. XIX w.

Dom, ul. Marcinkowskiego 15, 3 ćw. XIX w.

Dom, ul. Marcinkowskiego 16, 1990 r.

Dom, ul. Marcinkowskiego 17, 1939 r.

Dom, ul. Mickiewicza 2, z 1999 r.

Dom, ul. Mickiewicza 4, z 1950 r.

Młyn, ul. Mickiewicza 5, z pocz. XX w.

Dom, ul. Mickiewicza 7, z I ćw. XX w.

Urząd Gminy, ul. Mickiewicza 10, z 1 ćw. XX w.

Dom, ul. Mickiewicza 11, z 1 ćw. XX w.

Dom, ul. Mickiewicza 12, z pocz. XX w.

Budynek gospodarczy, ul. Mickiewicza 13, z pocz. XX w.

Szkoła, ul. Mickiewicza 14, z pocz. XX w.

Dom, ul. Mickiewicza 16, z I ćw. XX w.

Dom, ul. Mickiewicza 18, z poł. XIX w.

Dom, ul. Mickiewicza 23, z I ćw. XX w.

Dom, ul. Mickiewicza 26, z pocz. XX w.

Dom, ul. Mickiewicza 32, z pocz. XX w.

Mleczarnia, ul. Mickiewicza 33, z 1905r.

Dom, ul. Mickiewicza 34, z I ćw. XX w.

Dwór, Os. Parkowe 1, z 1942-1945 r.

Park, Os. Parkowe 1, z poł. XIX w.

Brama, Os. Parkowe 1, z k. XIX w.

Gorzelnia, Os. Parkowe 2, z 1875 r.

Stodoła ob. mieszalnia pasz, Os. Parkowe nr dz. 624/38, z 1866 r.

Obora, Os. Parkowe 2, z ok. 1865-1890 r.

Mleczarnia ob. dom mieszkalny, Os. Parkowe 4, z 1876 r.

Dom mieszkalny, Os. Parkowe 12, z 1917 r.

Dom mieszkalny, Os. Parkowe 14, 18, z ok. poł. XIX w.

Dom mieszkalny, Os. Parkowe 16, z ok. 1865-1890 r.

Park, Os. Parkowe,

Stodoła, Os. Parkowe 15, z pocz. XX w.

Owczarnia ob. magazyn zboża, ul. Działkowa dz. nr 624/38, z 1939-1945 r.

Dom, ul. 6 Stycznia 1, dz. nr 808, 1900 r.,

Kurnik, ob. budynek inwentarski i mieszkanie, ul. 6 Stycznia 61), z ok. 1865-1890r.

Pralnia ob. dom mieszkalny, ul. 6 Stycznia 61), z ok. 1865-1890 r.

Obora, ob. chlewnia, ul. 6 Stycznia nr dz. 622/1, z ok. 1865-1890 r.

Szkoła, ul. 6 Stycznia 6, z l. 30 XX w.

Remiza strażacka, ul 6 Stycznia 2, z l. 20 XX w.

Budynek mieszkalny, ul. 6 Stycznia 2, z 4 ćw. XIX w.

Kościół katolicki pw. Św. Mikołaja, ul. Stepczyńskiego, z 1924-1925 r.

Plebania, dom, ul. Stepczyńskiego 1, z poł. XIX w.

Budynek gospodarczy, ul. Stepczyńskiego 1, z k. XIX w.

Dom, ul. Chodzieska 86, z k. XIX w.

Budynek gospodarczy, ul. Chodzieska 86, z k. XIX w.

Cmentarz ewangelicki, z XIX w. nieczynny

Cmentarz rzymsko-katolicki, dz nr 47, z XIX w. czynny

Cmentarz żydowski, dz nr 37, z XVIII w. nieczynny

Zespół folwarczny Łopiszewo, ob. Ryczywół

Układ urbanistyczny m. Ryczywół

Skrzetusz

Dom nr 9 początek XX w.;

Dom nr 10, początek XX w.;

Budynek gospodarczy nr 10, początek XX w.;

Szkoła ob. dom nr 13, początek XX w.;

Budynek gospodarczy nr 13, początek XX w.;

Dom nr 18, pocz. XX w.;

Dom nr 24, I ćw. XX w.,
Dom nr 38, pocz. XX w.;
Dom nr 43, pocz. XX w.; Dom nr 44, k. XIX w.;
Dom nr 45, pocz. XX w.;
Budynek gospodarczy nr 47, pocz. XX w.;
Dom nr 49, pocz. XX w.;
Dom nr 51, pocz. XX w.;
Dom nr 58, 2 poł. XIX w.;
Stajnia / ob. budynek inwentarski nr 58, 2 poł XIX w.;
Przedszkole/ obecnie dom , nr 59, l. 30 XX w.;
Budynek gospodarczy nr 59, pocz. XX w.;
Dom nr 60, pocz. XX w.;
Dom nr 63, pocz. XX w.;
Dom nr 64, pocz. XX w.;
Dom nr 65, pocz. XX w.;
Dom nr 67, pocz. XX w.;
Dom nr 69, 1939 r.;
Dom nr 70, pocz. XX w.'
Dom nr 71, pocz. XX w.;
Dom nr 73, pocz. XX w.;
Budynek gospodarczy nr 73, pocz. XX w.;
Stodoła nr 76, 2 poł. XIX w.;
Dom nr 76, pocz. XX w.;

Stodoła nr 77, 2 poł XIX w.;

Dom nr 79, pocz. XX w.; Dom nr 82, początek XX w.;

Dom nr 83, 1905 r.;

Dom nr 86, 1900 r.;

Cmentarz ewangelicki, dz. nr 365, 366, k. XIX w., nieczynny;

Cmentarz epidemicki, dz. nr 577, XIX w., nieczynny;

Droga brukowana, dz. nr 537, koniec XIX w.

Tłukawy

Dom nr 1/1a, 3 ćw. XX w.

Dom nr 2, pocz. XX w.

Dom nr 3, pocz. XX w.

Dom nr 4, pocz. XX w.

Dom nr 6, poł. XIX w.

Dom nr 7, pocz. XX w.

Dom nr 12, k. XIX w.

Dom nr 14, pocz. XX w.

Szkoła nr 15, pocz. XX w.

Dom nr 17, poł. XIX w.

Dom nr 18, pocz. XX w.

Dom nr 19, 2 poł. XIX w.

Dom nr 23, 2 poł. XIX w.

Dom nr 24, 2 poł. XIX w.

Dom nr 26, 2 poł. XIX w.

Dom nr 27, pocz. XX w.

Dom nr 28, pocz. XX w.

Dom nr 29, poł. XIX w.

Dom nr 30, ok. poł. XIX w.

Dom nr 31, 2 poł. XIX w.

Dom nr 56, 2 poł. XIX w.

Dom nr 57, 2 poł. XIX w.

Dom nr 58, 2 poł. XIX w.

Cmentarz ewangelicki, dz. nr 64, XIX w. (nieczynny)

Zespół dworsko-folwarczny, dz. nr 325, 326, 327, 2 poł. XIX w.;

Trzy Góry

Cmentarz ewangelicki, dz. nr 25, XIX w. (nieczynny);

Wiardunki

Dom nr 1, k. XIX w.;

Chlewnia i owczarnia ob. chlewnia, nr 3, pocz. XX w.;

Dom nr 9, poł. XIX w.;

Dom nr 12, pocz. XX w.;

Dom nr 27, 2 poł. XIX w.;

Obora, dz. nr 178/15, 1910 r.;

Stodoła, dz. nr 178/15, pocz. XX w.;

Cmentarz ewangelicki dz. nr 1 16, XIX w., nieczynny;

Zespół dworsko-folwarczny Lehmannshof, 4 ćw. XIX w., pocz. XX w.;

Zespół dworsko-folwarczny, lata 80. XIX w.;

Zawady

Dom nr 2, koniec XIX w.,

Dom nr 3, pocz. XX w.;

Dom nr 8, pocz. XX w.;

Dom nr 13, 1865 r.;

Dom nr 17, pocz. XX w.;

Obora nr 17, pocz. XX w.;

Dom nr 25, k. XIX w.,

Cmentarz ewangelicki, dz. nr 17 i 18 XIX w., nieczynny.

WYKAZ STANOWISK WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW

Lp.	Zweryfikowana nazwa miejscowości	Nr obszaru AZP	Nr st. w miej.	Nr st. na ob.
1	BORUCHOWO	45-27	1	23
2	BORUCHOWO	45-27	2	24
3	BORUCHOWO	45-27	3	25
4	BORUCHOWO	45-27	4	26
5	BORUCHOWO	45-27	5	27
6	BORUCHOWO	45-27	6	28
7	BORUCHOWO	45-27	7	29
8	BORUCHOWO	45-27	8	30
9	BORUCHOWO	45-27	9	31
10	BORUCHOWO	45-27	10	32
11	BORUCHOWO	45-27	11	33
12	BORUCHOWO	45-27	12	34
13	BORUCHOWO	45-27	13	35
14	BORUCHOWO	45-27	14	36
15	BORUCHOWO	45-27	**	60
16	BORUCHOWO	45-27	(12)*	10
17	DĄBRÓWKA LUDOMSKA	45-27	1	56
18	DĄBRÓWKA LUDOMSKA	45-27	3	57

19	DĄBRÓWKA LUDOMSKA	45-27	4	58
20	DĄBRÓWKA LUDOMSKA	45-27	**	58
21	DĄBRÓWKA LUDOMSKA	45-27	5	18
22	DĄBRÓWKA LUDOMSKA	45-27	6	19
23	DĄBRÓWKA LUDOMSKA	45-27	7	20
24	DĄBRÓWKA LUDOMSKA	45-27	8	21
25	DĄBRÓWKA LUDOMSKA	45-27	9	22
26	DĄBRÓWKA LUDOMSKA	45-26	10	59
27	GORZEWO	44-27	1	15
28	GORZEWO	44-27	2	16
29	GORZEWO	44-26	3	96
30	GORZEWO	44-26	4	97
31	GORZEWO	44-26	5	98
32	GORZEWO	44-26	6	99
33	GORZEWO	44-26	7	100
34	GORZEWO	44-26	8	101
35	GORZEWO	44-26	9	102
36	GORZEWO	44-26	11	141
37	GORZEWO	44-27	11	17
38	GORZEWO	44-27	12	18
39	GORZEWO	44-27	13	19
40	GORZEWO	44-27	14	20
41	GORZEWO	44-27	15	21
42	GORZEWO	44-27	16	22
43	GORZEWO	44-27	17	23
44	GORZEWO	44-27	18	24
45	GORZEWO	44-27	19	25
46	GORZEWO	44-27	20	26
47	GORZEWO	44-27	21	27
48	GORZEWO	44-27	(1)*	60
49	GORZEWO	44-27	(1a)*	61
50	GORZEWO	44-26	(5)*	116
51	GOŚCIEJEWSKO	44-27	1	81
52	GOŚCIEJEWSKO	44-27	2	82
53	GOŚCIEJEWSKO	44-27	3	83
54	GOŚCIEJEWSKO	44-27	4	84
55	GOŚCIEJEWSKO	44-27	5	85
56	GOŚCIEJEWSKO	44-27	6	86
57	GOŚCIEJEWSKO	44-27	6	125

58	GOŚCIEJEWSKO	44-27	7	126
59	GOŚCIEJEWSKO	44-27	8	127
60	GOŚCIEJEWSKO	44-27	9	128
61	GOŚCIEJEWSKO	44-27	10	129
62	GOŚCIEJEWSKO	44-27	11	130
63	GOŚCIEJEWSKO - OWIECZKI	44-27	(6)*	89
64	IGRZYNA	43-26	1	94
65	IGRZYNA	43-26	2	95
66	IGRZYNA	43-26	3	96
67	IGRZYNA	43-26	4	97
68	IGRZYNA	43-26	5	98
69	KRĘŻOŁY	44-26	2	132
70	KRĘŻOŁY	44-26	3	133
71	KRĘŻOŁY	44-26	4	134
72	KRĘŻOŁY	44-26	(1)*	81
73	KRĘŻOŁY	44-26	(2)*	82
74	KRĘŻOŁY	44-26	(3)*	83
75	KRĘŻOŁY	44-26	(5)*	135
76	KRĘŻOŁY	44-26	(6)*	136
77	LIPA	45-26	1	6
78	LIPA	45-26	1	94
79	LIPA	45-26	2	7
80	LIPA	45-26	2	95
81	LIPA	45-26	3	96
82	LIPA	45-26	4	97
83	LIPA	45-26	5	98
84	LIPA	45-26	6	99
85	LIPA	45-26	7	100
86	LIPA	45-26	8	101
87	LIPA	45-26	9	102
88	LIPA	45-26	10	103
89	LIPA	45-26	11	104
90	LIPA	45-26	12	105
91	LIPA	45-26	13	106
92	LUDOMY	45-27	(4)*	1
93	LUDOMY-GORZEWO	44-27	9	28
94	LUDOMY	44-27	10	29
95	LUDOMY	44-27	11	30
96	LUDOMY	45-26	12	2
97	LUDOMY	45-26	13	24

98	LUDOMY	45-26	14	25
99	LUDOMY	45-26	15	26
100	LUDOMY	45-26	15	8
101	LUDOMY	45-26	16	9
102	LUDOMY	45-26	16	27
103	LUDOMY	45-26	17	10
104	LUDOMY	45-26	17	28
105	LUDOMY	45-26	18	11
106	LUDOMY	45-26	18	29
107	LUDOMY	45-26	19	12
108	LUDOMY	45-26	19	30
109	LUDOMY	45-26	20	31
110	LUDOMY	45-26	21	32
111	LUDOMY	45-26	22	33
112	LUDOMY	45-26	23	34
113	LUDOMY	45-26	24	35
114	LUDOMY	45-26	25	36
115	LUDOMY	45-26	26	37
116	LUDOMY	45-26	27	38
117	LUDOMY	45-26	28	39
118	LUDOMY	45-26	29	40
119	LUDOMY	45-26	30	41
120	LUDOMY	45-26	31	42
121	LUDOMY	45-26	32	43
122	LUDOMY	45-26	33	44
123	LUDOMY	45-26	34	45
124	LUDOMY	45-26	35	46
125	LUDOMY	45-26	36	47
126	LUDOMY	45-26	37	48
127	LUDOMY	45-26	38	49
128	LUDOMY	45-26	39	50
129	LUDOMY	45-26	40	51
130	LUDOMY	45-26	41	52
131	LUDOMY	45-26	42	53
132	LUDOMY	45-26	43	54
133	LUDOMY	45-26	44	55
134	LUDOMY	45-26	45	56
135	LUDOMY	45-26	46	57
136	LUDOMY	45-26	47	58
137	LUDOMY	45-26	48	59
138	LUDOMY	45-26	49	60

139	LUDOMY	45-26	50	61
140	LUDOMY	45-26	51	62
141	LUDOMY	45-26	52	63
142	LUDOMY	45-26	53	64
143	LUDOMY	45-26	54	65
144	LUDOMY	45-26	55	66
145	LUDOMY	45-26	56	67
146	LUDOMY	45-26	57	68
147	LUDOMY	45-26	58	69
148	LUDOMY	45-26	59	70
149	LUDOMY	45-26	60	71
150	LUDOMY	45-26	61	72
151	LUDOMY	45-26	62	112
152	LUDOMY	45-26	63	73
153	LUDOMY	45-26	64	74
154	LUDOMY	45-26	65	75
155	LUDOMY	45-26	66	76
156	LUDOMY	45-26	67	77
157	LUDOMY	45-26	68	78
158	LUDOMY	45-26	69	79
159	LUDOMY	45-26	70	80
160	LUDOMY	45-26	71	81
161	LUDOMY	45-26	72	82
162	LUDOMY	45-26	73	83
163	LUDOMY	45-26	74	84
164	LUDOMY	45-26	75	85
165	LUDOMY	45-26	76	86
166	LUDOMY	45-26	77	87
167	LUDOMY	45-26	78	88
168	LUDOMY	45-26	79	89
169	LUDOMY	45-26	80	90
170	LUDOMY	45-26	81	91
171	LUDOMY	45-26	82	92
172	LUDOMY	45-26	83	93
173	LUDOMY	45-26	(18)*	19
174	LUDOMY	45-26	(19)*	20
175	LUDOMY	45-26	(20)*	21
176	NININO	44-27	2	62
177	NININO	44-27	3	63
178	NININO	44-27	4	64
179	NININO	44-27	5	65

180	NININO	44-27	6	66
181	NININO	44-27	7	67
182	NININO	44-27	8	68
183	NININO	44-27	9	69
184	NININO	44-27	10	70
185	NININO	44-27	11	71
186	NININO	44-27	12	72
187	NININO	44-27	13	73
188	NININO	44-27	14	74
189	NININO	44-27	15	75
190	NININO	44-27	16	76
191	NININO	44-27	17	77
192	NININO	44-27	18	78
193	NININO	44-27	19	79
194	NININO	44-27	20	80
195	NININO	44-27	21	111
196	NININO	44-27	22	112
197	NININO	44-27	23	113
198	NININO	44-27	24	114
199	NININO	44-27	25	115
200	NININO	44-27	26	116
201	NININO	44-27	27	117
202	NININO	44-27	28	118
203	NININO	44-27	29	119
204	ORŁOWO	44-26	1	104
205	ORŁOWO	44-26	3	105
206	ORŁOWO	44-26	4	106
207	ORŁOWO	44-26	5	107
208	ORŁOWO	44-26	6	108
209	ORŁOWO	44-26	7	109
210	ORŁOWO	44-26	8	110
211	ORŁOWO	44-26	9	111
212	ORŁOWO	44-26	10	112
213	ORŁOWO	44-26	11	113
214	ORŁOWO	44-26	12	114
215	ORŁOWO	44-26	13	115
216	ORŁOWO	45-26	14	15
217	ORŁOWO	45-26	15	16
218	ORŁOWO	45-26	16	17
219	ORŁOWO	45-26	17	18
220	ORŁOWO	45-26	21	22

221	ORŁOWO	45-26	22	23
222	ORŁOWO	45-26	23	107
223	ORŁOWO	45-26	24	108
224	ORŁOWO	45-26	25	109
225	ORŁOWO	45-26	26	110
226	ORŁOWO	45-26	27	111
227	ORŁOWO	44-26	(10)*	103
228	PIOTROWO	43-26	1	28
229	PIOTROWO	43-26	2	29
230	PIOTROWO	43-26	3	30
231	PIOTROWO	43-26	4	31
232	PIOTROWO	43-26	5	32
233	PIOTROWO	43-26	6	33
234	PIOTROWO	43-26	7	34
235	PIOTROWO	43-26	8	35
236	PIOTROWO	43-26	9	36
237	PIOTROWO	43-26	10	37
238	PIOTROWO	43-26	11	38
239	PIOTROWO	43-26	12	39
240	PIOTROWO	43-26	13	40
241	PIOTROWO	43-26	14	41
242	PIOTROWO	43-26	15	42
243	PIOTROWO	43-26	(18)*	20
244	PIOTROWO	43-26	(25)*	27
245	RADOM	43-26	1	3
246	RADOM	43-26	2	4
247	RADOM	43-26	3	5
248	RADOM	43-26	4	6
249	RADOM	43-26	5	7
250	RADOM	43-26	6	8
251	RADOM	43-26	7	9
252	RADOM	43-26	8	10
253	RADOM	43-26	9	11
254	RADOM	43-26	10	12
255	RADOM	43-26	11	13
256	RADOM	43-26	12	14
257	RADOM	43-26	13	15
258	RADOM	43-26	14	16
259	RADOM	43-26	15	17
260	RADOM	43-26	16	18
261	RADOM	43-26	17	19

262	RADOM	43-26	19	21
263	RADOM	43-26	20	22
264	RADOM	43-26	21	23
265	RADOM	43-26	22	24
266	RADOM	43-26	23	25
267	RADOM	43-26	24	26
268	RYCZYWÓŁ	44-26	1	84
269	RYCZYWÓŁ	44-27	2	1
270	RYCZYWÓŁ	44-27	3	2
271	RYCZYWÓŁ	44-27	4	3
272	RYCZYWÓŁ	44-26	5	85
273	RYCZYWÓŁ	44-26	6	86
274	RYCZYWÓŁ	44-26	7	87
275	RYCZYWÓŁ	44-26	8	88
276	RYCZYWÓŁ	44-26	9	89
277	RYCZYWÓŁ	44-26	10	90
278	RYCZYWÓŁ	44-26	11	91
279	RYCZYWÓŁ	44-26	12	92
280	RYCZYWÓŁ	44-26	13	93
281	RYCZYWÓŁ	44-26	14	94
282	RYCZYWÓŁ	44-26	15	95
283	RYCZYWÓŁ	43-26	16	107
284	RYCZYWÓŁ	43-26	17	108
285	RYCZYWÓŁ	43-26	18	109
286	RYCZYWÓŁ	43-26	19	110
287	RYCZYWÓŁ	43-26	20	111
288	RYCZYWÓŁ	43-26	21	112
289	RYCZYWÓŁ	43-26	22	113
290	RYCZYWÓŁ	43-27	23	44
291	RYCZYWÓŁ	44-27	24	5
292	RYCZYWÓŁ	44-27	25	6
293	RYCZYWÓŁ	44-27	26	7
294	RYCZYWÓŁ	44-27	27	8
295	RYCZYWÓŁ	44-27	28	9
296	RYCZYWÓŁ	44-27	29	4
297	RYCZYWÓŁ	44-27	29	110
298	RYCZYWÓŁ	44-26	30	137
299	RYCZYWÓŁ	44-26	31	138
300	RYCZYWÓŁ	44-26	32	139
301	RYCZYWÓŁ	44-26	33	140
302	SKRZETUSZ	43-26	1	43

303	SKRZETUSZ	43-26	2	44
304	SKRZETUSZ	43-26	3	45
305	SKRZETUSZ	43-26	4	46
306	SKRZETUSZ	43-26	5	47
307	SKRZETUSZ	43-26	6	48
308	SKRZETUSZ	43-26	7	49
309	SKRZETUSZ	43-26	8	50
310	SKRZETUSZ	43-26	9	51
311	SKRZETUSZ	43-26	10	52
312	SKRZETUSZ	43-26	11	53
313	SKRZETUSZ	43-26	12	54
314	SKRZETUSZ	43-26	13	55
315	SKRZETUSZ	43-26	14	56
316	SKRZETUSZ	43-26	15	57
317	SKRZETUSZ	43-26	16	58
318	SKRZETUSZ	43-26	17	59
319	SKRZETUSZ	43-26	18	60
320	SKRZETUSZ	43-26	19	61
321	SKRZETUSZ	43-26	20	62
322	SKRZETUSZ	43-26	21	63
323	SKRZETUSZ	43-26	22	64
324	SKRZETUSZ	43-26	23	65
325	SKRZETUSZ	43-26	24	66
326	SKRZETUSZ	43-26	25	67
327	SKRZETUSZ	43-26	26	68
328	SKRZETUSZ	43-26	27	69
329	SKRZETUSZ	43-26	28	70
330	SKRZETUSZ	43-26	29	71
331	SKRZETUSZ	43-26	30	72
332	SKRZETUSZ	43-26	31	73
333	SKRZETUSZ	43-26	32	74
334	SKRZETUSZ	43-26	33	75
335	SKRZETUSZ	43-26	34	76
336	SKRZETUSZ	43-26	35	77
337	SKRZETUSZ	43-26	36	78
338	SKRZETUSZ	43-26	37	79
339	SKRZETUSZ	43-26	38	80
340	SKRZETUSZ	43-26	39	81
341	SKRZETUSZ	43-26	40	82
342	SKRZETUSZ	43-26	41	83
343	SKRZETUSZ	43-26	42	84

344	SKRZETUSZ	43-26	43	85
345	SKRZETUSZ	43-26	44	86
346	SKRZETUSZ	43-26	45	87
347	SKRZETUSZ	43-26	46	88
348	SKRZETUSZ	43-26	47	89
349	SKRZETUSZ	43-26	48	90
350	SKRZETUSZ	43-26	49	91
351	SKRZETUSZ	43-26	50	92
352	SKRZETUSZ	43-26	51	93
353	TŁUKAWY	43-26	1	99
354	TŁUKAWY	43-26	2	100
355	TŁUKAWY	43-26	3	101
356	TŁUKAWY	43-26	4	102
357	TŁUKAWY	43-26	5	103
358	TŁUKAWY	43-26	6	104
359	TŁUKAWY	43-26	7	105
360	TŁUKAWY	43-26	8	106
361	TŁUKAWY	43-27	9	1
362	TŁUKAWY	43-27	10	2
363	TŁUKAWY	43-27	11	3
364	TŁUKAWY	43-27	12	4
365	TŁUKAWY	43-27	13	5
366	TŁUKAWY	43-27	14	6
367	TŁUKAWY	43-27	15	7
368	TŁUKAWY	43-27	16	8
369	TŁUKAWY	43-27	17	9
370	TŁUKAWY	43-27	18	10
371	TŁUKAWY	43-27	19	11
372	TŁUKAWY	43-27	20	12
373	TŁUKAWY	43-27	21	13
374	TŁUKAWY	43-27	22	14
375	TŁUKAWY	43-27	23	15
376	TŁUKAWY	43-27	24	16
377	TŁUKAWY	43-27	25	17
378	TŁUKAWY	43-27	26	18
379	TŁUKAWY	43-27	27	19
380	TŁUKAWY	43-27	28	20
381	TŁUKAWY	43-27	29	21
382	TŁUKAWY	43-27	30	22
383	TŁUKAWY	43-27	31	23
384	TŁUKAWY	43-27	32	24

385	TŁUKAWY	43-27	33	25
386	TŁUKAWY	43-27	34	26
387	TŁUKAWY	43-27	35	27
388	TŁUKAWY	43-27	36	28
389	TŁUKAWY	43-27	37	29
390	TŁUKAWY	43-27	38	30
391	TŁUKAWY	43-27	39	31
392	TŁUKAWY	43-27	40	32
393	TŁUKAWY	43-27	41	33
394	TŁUKAWY	43-27	42	34
395	TŁUKAWY	43-27	43	35
396	TŁUKAWY	43-27	44	36
397	TŁUKAWY	43-27	45	37
398	TŁUKAWY	43-27	46	38
399	TŁUKAWY	43-27	47	39
400	TŁUKAWY	43-27	48	40
401	TŁUKAWY	43-27	49	41
402	TŁUKAWY	43-27	50	42
403	TŁUKAWY	43-27	51	43
404	TŁUKAWY	43-27	52	104
405	TŁUKAWY	43-27	53	105
406	TŁUKAWY	43-27	54	106
407	TŁUKAWY	43-27	55	107
408	TŁUKAWY	43-27	56	108
409	TŁUKAWY	43-27	57	109
410	TŁUKAWY	43-27	58	110
411	TŁUKAWY	43-27	59	111
412	TŁUKAWY	43-27	60	112
413	TŁUKAWY	43-27	61	113
414	WIARDUNKI	44-27	1	31
415	WIARDUNKI	44-27	2	32
416	WIARDUNKI	44-27	3	33
417	WIARDUNKI	45-27	4	2
418	WIARDUNKI	45-27	5	3
419	WIARDUNKI	45-27	6	4
420	WIARDUNKI	45-27	7	5
421	WIARDUNKI	45-27	8	6
422	WIARDUNKI	45-27	9	7
423	WIARDUNKI	45-27	10	8
424	WIARDUNKI	45-27	11	9
425	WIARDUNKI	44-27	13	35

426	WIARDUNKI	44-27	14	36
427	WIARDUNKI	44-27	15	37
428	WIARDUNKI	44-27	16	38
429	WIARDUNKI	44-27	17	39
430	WIARDUNKI	44-27	18	40
431	WIARDUNKI	44-27	19	41
432	WIARDUNKI	44-27	20	42
433	WIARDUNKI	44-27	21	43
434	WIARDUNKI	44-27	22	44
435	WIARDUNKI	44-27	23	45
436	WIARDUNKI	44-27	24	46
437	WIARDUNKI	44-27	25	47
438	WIARDUNKI	44-27	26	48
439	WIARDUNKI	44-27	27	49
440	WIARDUNKI	44-27	28	50
441	WIARDUNKI	44-27	29	51
442	WIARDUNKI	44-27	30	52
443	WIARDUNKI	44-27	31	53
444	WIARDUNKI	44-27	32	54
445	WIARDUNKI	44-27	33	55
446	WIARDUNKI	44-27	34	56
447	WIARDUNKI	44-27	35	57
448	WIARDUNKI	44-27	36	58
449	WIARDUNKI	44-27	37	59
450	WIARDUNKI	44-27	38	34
451	WIARDUNKI	44-27	39	120
452	WIARDUNKI	44-27	40	121
453	WIARDUNKI	44-27	41	122
454	WIARDUNKI	44-27	42	123
455	WIARDUNKI	44-27	43	124
456	ZAWADY	43-27	1	45
457	ZAWADY	43-27	2	46
458	ZAWADY	43-27	3	47
459	ZAWADY	43-27	4	48
460	ZAWADY	43-27	5	49
461	ZAWADY	43-27	6	50
462	ZAWADY	43-27	7	51
463	ZAWADY	43-27	8	52
464	ZAWADY	43-27	9	53
465	ZAWADY	43-27	10	54
466	ZAWADY	43-27	11	55

467	ZAWADY	44-27	13	10
468	ZAWADY	44-27	14	11
469	ZAWADY	44-27	15	12
470	ZAWADY	44-27	16	13
471	ZAWADY	44-27	17	14
472	ZAWADY	43-27	17	115
473	ZAWADY	43-27	18	116